નિવેદન

(આવૃત્તિ ત્રીજી)

આ ગ્રંથ શ્રીમદ્ જ્યારે ૧૯૬૧–૧૯૬૨ મા પેથાપુર હતા અને ત્યાના સાભ્રમતી નદીના કોતરોમા ધ્યાન ધરતા અને આત્માનંદની મસ્તીમા રહેતા તે સમયનો તેમના આત્માની ઉજાગર દશાનો પરિપાક છે. આ ગ્રંથ ૧૯૬૨ ના અક્ષયતૃતીયાએ પૂર્ણ થયો હતો અને મંડળે તે પ્રકટ કર્યો હતો. તેની નકલો ખપી જવાથી સં. ૧૯૮૧ મા બીજી આવૃત્તિ પ્રકટ કરવામા આવી હતી અને તે પણ ખપી જવાથી મંડળ આ ત્રીજી આવૃત્તિ પ્રકટ કરી વાચકના કરકમલમાં રજૂ કરે છે ત્રણ આવૃત્તિ થાય એ ગ્રંથની લોકપ્રિયતા સૂચવે છે.

આ ગ્રંથમાં આત્માની ઉત્પત્તિ અને શુદ્ધિના, આત્મા ને કર્મનો સંબંધ, આત્માનું ધ્યાન કેવી રીતે ધરવું વિગેરે મહત્વની બાબતો સરળ શૈલીમા જણાવી છે. હઠયોગ પ્રાણાયામ સાથે રાજયોગનું સ્વરૂપ આલેખાયું છે. શુભાશુભ વિચારોમાથી મુકત થવાના માર્ગ, પરમાત્મામા ચિત્ત જોડવાના રસ્તા, આત્મામા ઉપયોગરૂપ જાગ્રતા કેવી રીતે રાખવી વિગેરે બાબતો સમાયલી છે.

આત્મજ્ઞાનના યોગ્ય અધિકારી કોણ અને કેવી રીતે થઇ શકે, જ્ઞાન અને ક્રિયા એ મોક્ષમાર્ગનો ધોરી માર્ગ છે, તે સ્પષ્ટ કર્યું છે

આત્માની અનંતી શકિત જે છુપાયેલી છે તેનો પ્રકાશ અને વિકાસ કેવી રીતે કરવો, એનાથી આત્માની શકિતઓ કેટલી ખીલે છે અને નરને નરોત્તમ બનાવે છે, અને માત્ર સ્વરૂપ—અજર અમર—ઓળખવાને પામવા જેવો સંસારના માર્ગ-

સ્વરૂપચંદ પુનમચંદ તથા શેઠ ચકાભાઈ તથા શેઠ મોહનલાલ તથા પારેખ અમથાલાલ વિગેરેએ સાગરગચ્છના સંઘની સાથે સંપ કરવામાં આગેવાનીભર્યો સારો ભાગ લીધો હતો અને તેથી પેથાપુરના બન્ને ગચ્છમાં ચાલતી તકરારનો અંત આવ્યો છે અને બન્ને પક્ષના મેમ્બરો નિમાયા છે અને બન્ને પક્ષના શ્રાવકોએ દેરાસરનું તથા પાંજરાપોળનું કામ ચલાવવા માંડયું છે પેથાપુરમાં અમને ચોમાસામાં તથા શેષકાળમાં ઘણી નિવૃત્તિ મળી અને તેથી આત્મશક્તિપ્રકાશ તથા બીજા ગ્રંથો પણ ત્યાં લખાયા છે. આત્મશક્તિપ્રકાશમાં જે કાંઈ ભૂલચૂક હોય તે સંબંધી વિદ્વાનોની સૂચના આવશે તો તેની તૃતીયા આવૃત્તિમાં સુધારોવધારો કરવામાં આવશે. આ પુસ્તકની પ્રથમાવૃત્તિ ખલાસ થઈ જતાં તેની ઘણી માગણી થવાથી દ્વિતીયાવૃત્તિ બહાર પાડવામાં આવી છે.

વિક્રમ સંવત્ ૧૯૮૧ ના પોષ સુદિ ૧૩ વાર બુધ.

લેખક: બુદ્ધિસાગરજી

મુ. લોદરા.

—મંડળીના સભ્ય થવાના પ્રકાર—

રૂા. ૨૫૦) અને રૂા ૫૦૦), આપનાર લાઇફમેમ્બર ગણાય છે અને તેમને મંડળી તરફથી પ્રગટ થતા દરેક ગ્રન્થની એકેક નકલ ભેટ અપાય છે, અને રૂા. ૧૦૦૦) અને ૨૦૦૦) આપનાર તેથી વધુ રકમ આપનાર પેટ્રન ગણાય છે અને તેમને બબે નકલ ભેટ અપાય છે

[illegible] , [illegible] અને [illegible] જ્ઞાનપિપાસુ [illegible] મંડળના લાઈફ [illegible] પેટ્રન બને તથા [illegible] પ્રભાવના કરી [illegible] તેમ [illegible] તેમ મંડળ ઇચ્છે છે.

તમો ચિંતાતુર છો; શા માટે વૃથા દુઃખના વિચારોમાં મનને પ્રેરો છો? આ **આત્મધર્મ**માં જોડાઓ. ખરેખર અલ્પ સમયમાં વિદ્યુતના પ્રકાશની પેઠે ચિંતા નષ્ટ થશે.

તમે સંસારના દુઃખથી પીડા પામો છો; હાય હાય કરો છો, જે કોઇ મળે છે તેની આગળ પોતાનાં દુઃખનાં રોદણાં રૂવો છો; અને ગરીબ ગાય જેવું દીન મુખ કરી નાખો છો; શા માટે એ સર્વ કરો છો? તમો **આત્મધર્મ**માં જોડાઓ. આત્માને ઓળખો. તેની નજીક જાઓ. ખરેખર તેનાથી તમને શાન્તિ મળશે.

રાજા કે રંક, રોગી કે ભોગી, બાલ કે વૃદ્ધ, સ્ત્રી વા પુરુષ; શત્રુ વા મિત્ર, પૂજક વા નિંદક, સ્વજાતીય વા વિજાતીય; જે કોઇ જીવો પોતાનું કલ્યાણ ઇચ્છે તેઓ સર્વ **આત્મધર્મમાં** જોડાઓ, જેથી આત્મ બગીચાની નજીક આવતા તમો સર્વ સમાનસુખી, સમાનધર્મી, સમાન શકિતમાન્ અને એક બીજાના ઉપર પ્રેમદૃષ્ટિથી જોનાર દેખાશો; નક્કી સત્ય કહું છું.

પ્રેમી બંધુઓ! તમારી વૃત્તિ જે જે પદાર્થોમા લાગી છે તે સર્વથી ખેંચી લઇ તેને આત્મશક્તિ તરફ આનંદ અર્થે વૃત્તિ વાળો. નક્કી તમો જે રૂપે છો ત્યા તમો આવી જશો.

દુખનો નાશ કરવા અર્થે તથા સુખને પ્રાપ્ત કરવા અર્થે પ્રત્યેક મનુષ્યને આત્મ શ્રદ્ધા કેળવવાની ઘણી અગત્ય છે. રંક મનુષ્યની રંકતાનું દુઃખ તેને ધન અર્પીને ટાળવા તમો પ્રયત્ન કરો છો તો તે દુખ ટળે છે ખરું પણ તે થોડા કાળ પર્યંત જ. ભુખ્યાને ભોજન આપી તમે તૃપ્ત કરો છો તો તેની

જો તીર્થંકરોનાં સૂત્રો ખરાં છે તો પછી મનુષ્યોએ સુખને શોધવા આત્માને છોડીને બીજા ઠેકાણે શા માટે ફાંફાં મારવા જોઈએ ! મનુષ્યમાં **આત્મા** જો ન હોય તો તે શું સંપાદન કરવા શક્તિમાન થઇ શકે ? સુખ પ્રાપ્ત કરવા માટે આત્માની શક્તિયોને જાગ્રત્ કરવા સિવાય મનુષ્યનું અન્ય શું કર્તવ્ય છે ? જો સત્શાસ્ત્રો અને સત્પુરુષો પર વિશ્વાસ છે તો આત્મજ્ઞાનના ઉપાયો સેવવા તે ખરું કર્તવ્ય નથી ?

આમ કરૂં તો હું મહાવિદ્વાન્ થાઉં, અમુક કળા કરું તો, અમુક લાગવગમા ફાવી જાઉં, અમુક પાસે જાઉં તો અમુક વસ્તુ લઇ આવું, અને ફલાણે ઠેકાણે જાઉં તો ફલાણું કાર્ય સિદ્ધ કરી આવું, એવી પચ્ચાસહજાર ઇચ્છાઓ તમારા અંતઃકરણમા ઉદય થાય છે નહિ વારૂ ? અને તમારી ઇચ્છાનુસાર ઘણે પ્રસંગે પ્રયત્ન કરી જોતા છતા પણ અનંતજ્ઞાન-અનંતશકિતના મૂળમા તમોએ પ્રવેશ કર્યો નથી, અને અતૃપ્તિ અને અશાંતિની અગ્નિની મહાજ્વાલાઓ પ્રતિક્ષણે ચિંતારૂપ વાયુથી ભભુકા મારતી તમારું હૃદય બાળે છે, તેનો અનુભવ તમે નથી જોયો વારુ ? **તેમ છતાં** અંતરમા સુખ છે એ ભાન ભૂલી તમો કયા ફાંફાં નથી મારતા ? આ જણાવે છે કે તમને આત્મશ્રદ્ધા નથી

આત્મસ્વરૂપ પ્રતિ વળવું, આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું, અને આત્મસ્વરૂપમા રમવું, એ વિના વ્યાવહારિક યા પારમાર્થિક સુખનો ઉદય નથી.

પણ આત્મસ્વરૂપ પ્રતિ વળવુ શી રીતે ? **આત્મજ્ઞાન**

પ્રાપ્ત કરવું શી રીતે? તેના કંઈ ઉપાયો કહેશો? આત્મ-જ્ઞાન સુખનું નિધાન છે એવું સાંભળી સાંભળીને હમારા કાન બહેર મારી ગયા છે. સઘળા મહાત્માઓ કહે છે કે— **આત્મજ્ઞાન** 'પ્રાપ્ત કરો' 'પ્રાપ્ત કરો' એમ લાંબા હાથ કરી કરીને કહે છે. પ્રત્યેક ગ્રન્થોમાં પણ તેમ લખાયું છે, પણ આત્માનું જ્ઞાન અમારા જેવાએ શી રીતે લેવું તેનો કોઈ પણ ખરો ઉપાય બતાવે છે?

ઉપાયમાં કહેવું પડશે કે—**મનની શાંત અક્રિય અવસ્થા કરવી.**

શ્લોક

चित्तमेव हि संसारो, रागादिक्लेशवासितम् ।
तदेव तैर्विनिर्मुक्तं, भवांत इति कथ्यते ॥ १ ॥

અક્રિય થાઓ. તમો પોતે જ પરમાત્મા છો એમ સ્વાનુભવથી જાણશો.

મનની અક્રિય અવસ્થા કરવા માટે સાધનમાત્રનો ઉપયોગ છે તમને સર્વ પ્રકારે અર્થાત્ શરીરથી, મનથી અક્રિય શાંત થતાં-સ્થિર થતાં આવડ્યું એટલે રાજાઓના રાજા કેમ થવું તે કળા તમે સિદ્ધ કરી એમ નક્કી જાણવું. આ કળા સિદ્ધ કરવામાં સર્વ મુશ્કેલીઓ રહેલી છે.

તમને આ કળા સિદ્ધ કરવાની સાચી આતુરતા છે? તેનો તમારા અંતઃકરણમાં વિશ્વાસ છે? તે સંબંધી પ્રયત્ન કરવાને તમો કટિબદ્ધ થયા છો?

શોષનો અનુભવ થાય છે. આ સર્વ વ્યાધિનાં બીજકો શરીરમા રોપાવાનાં ચિહ્નો છે.

નાસિકાના બે છિદ્રોમાં પુષ્કળ વાળની રચના થઈ હોય છે. આ વાળ હવામાં રહેલાં ધૂળના રજકણોને, રોગજનક જંતુઓને તથા એવા બીજા જ કચરાને ફેફસાંમાં જતો અટકાવે છે. આ રોકાઈ રહેલો કચરો જ્યારે આપણે વાયુ બહાર કાઢીએ છીએ ત્યારે તે બહાર નીકળી જાય છે વળી ઉપરના ભાગમાં નાસિકાને આર્દ્ર રાખનાર ચીકણો રસ રહે છે, તે રસ પણ ધૂળ કચરાને અંદર પ્રવેશતાં અટકાવે છે. મુખમા આમાનું કશું જ નથી અને તેથી શ્વાસોશ્વાસ લેતાં રોગના કારણો ઠેઠ ફેફસામાં પ્રવેશી જાય છે. કસરતની વખતે મનુષ્ય મુખથી હાફે તો હરકત જેવું નથી; અન્યથા હાનિકર છે.

હવાને શુદ્ધ થવાનું જે નાસિકાયંત્ર તે દ્વારા થઈને હવા શ્વાસનલિકામા પ્રવેશ કરતી નથી ત્યા સુધી તે ફેફસામા પ્રવેશ કરવાને ફરી યોગ્ય થતી નથી કોઈ પ્રસગે નાસિકાયંત્રને ગણકાર્યા વિના કચરો આગળ જાય છે ત્યારે અંતરની શક્તિ છીંક લાવીને ફેફસાનું રક્ષણ કરે છે, અને એક ધક્કો મારીને મળને બહાર કાઢી નાખે છે

આપણા નિત્યના પીવાના જળમા અને જળની વ કરીને તે વરાળ બનાવેલા પાણીમા જેટલો ભેદ પડે છે, તે જ ભેદ બહારની હવામા અને નાસિકાદ્વારા શુદ્ધ થ ફેફસાની અંદર ગયેલી હવામા છે. એક સ્વચ્છ હવા છે, બ અસ્વચ્છ હવા છે, મુખથી શ્વાસ લેનાર અશુદ્ધ

ગ્રહણ કરે છે અને નાસિકાથી શ્વાસ લેનાર શુદ્ધ હવા ગ્રહણ કરે છે. કેટલાક લોકો નાસિકાના છિદ્રદ્વારા જળ પીવે છે. અભ્યાસ વધતા એક ઝારી જળથી ભરી તેનું નાળચું નાકના છિદ્રમા મૂકી આખી ઝારી સુખપૂર્વક પી શકાય છે. આથી ચક્ષુના તથા મસ્તકના વિવિધ વ્યાધિઓ નાશ પામે છે.

સમજો કે હવે નાસિકાદ્વારા શ્વાસોશ્વાસ લેવામા કેટલો જીવનનો સુધારો છે? ત્યારે પ્રાણાયામ કરવાથી આખા શરીરના આતરડામા અને ફેફસામા કેટલો બધો ફેરફાર થઇ જીવન પોષાય છે તે યોગીઓ સારી રીતે જાણી શકે છે.

પ્રાણાયામ શી રીતે કરવા?

ઇડા એટલે ડાબી નાસિકાથી પ્રથમ વાયુ ઉદરમા પૂરજો અને ત્યાં સુધી ગભરામણ થાય નહીં ત્યા સુધી રહેવા દઇ પશ્ચાત્ પિંગળા એટલે જમણી નાડીથી ધીમે ધીમે વાયુ બહાર કાઢજો. પાછો પિંગળાનાડીથી વાયુ પૂરી કુંભક કરજો અને રેચક કરી ઇડા નાડીથી વાયુ હળવે હળવે બહાર કાઢજો પાછો ઇડાથી વાયુ પૂરી કુંભક કરી પિંગળાથી રેચક કરી વાયુ બહાર કાઢજો, એ રીતે અનુક્રમે વીશ પ્રાણાયામ કરવાનો વા ૨૫-૩૦ પ્રાણાયામ કરવાનો મહાવરો રાખવો. પૂરક કરતા પ્રત્યેક સમયે ૐ અર્હમ્ માનસિક ઉચ્ચાર કરજો, અને કુંભક વખતે પ્રત્યેક કાળે (રેચક કુંભકકાળે) હું આત્મ સ્વરૂપમય છું એમ માનસિક જાપ સ્મરણ કર્યા કરજો અને રેચક એટલે વાયુ બહાર કરતી વખતે સર્વ અશાંતિને દૂર કરું (હું-મ) પ્રમાણે માનસિક જાપ પ્રત્યેક રેચકમ.

કરજો. આસન, **પદ્માસન** કે **સિદ્ધાસનને** દૃઢ રાખજો. આમ સંધ્યા, સવાર, મધ્યાહ્ન અને રાત્રે આ અનુક્રમ પ્રમાણે વીશ વીશ પ્રાણાયામ કરજો. બે ત્રણ મહિનાની સતત ક્રિયાથી તમારા જીવનમાં ઉચ્ચ ફેરફાર માલૂમ પડશે ખાવાનો ખોરાક, સંપત્તિ પ્રમાણે ઠીક રાખજો. તેમાં પણ દૂધ ઘીનો મહાવરો રાખજો. મળ સાફ ઉતરે એટલું અન્ન જોવાનું છે. આ પ્રમાણે ક્રમ બાર મહિના સુધી પ્રથમ ગૃહસ્થાવાસમાં ચલાવો.

તમારી આ ક્રિયાની શરૂઆતમાં સૂચના કે તમો સર્વજીવો ઉપર **પ્રેમભાવના** રાખતાં શીખજો. જગતમાં કોઈ હાથી હોય, કીડી હોય, મંકોડી હોય કે નાનો સરખો છોડવો હોય તો પણ તેના ઉપર નિરંતર **પ્રેમભાવ** રાખવો જોઈએ. શત્રુ અને **મિત્ર** સર્વનું હિત ઇચ્છો, પણ અહિત તો કોઇનું ન જ ઇચ્છો અને સ્મરણમા રાખો કે—તમારા અંતઃકરણના દોષથી તમો શત્રુનું ભલું ઇચ્છતા નથી. શત્રુનું ભલું શા માટે ઇચ્છતા નથી? જો તમારું મન દોષીલું રહે છે, તો તે દોષીલા મનથી તમો દોષ રહિત શી રીતે થઈ શકશો? સર્વ દોષ મનના કાઢી નાખો. જ્યાં સુધી તમારું મન દોષિત છે ત્યા સુધી તમો **પ્રેમસ્થાન** શી રીતે બની શકો? સર્વ જીવના ઉપર શુદ્ધ પ્રેમ વર્ષાવો! ત્યારે શુદ્ધ પ્રેમના ભોગી બનશો. આ પ્રેમ દયામય છે તેથી તે શુદ્ધ છે આવી ભાવના આવ્યા વિના મન નિર્મલ બનવાનું નથી અને નિર્મલ મન વિના ઉચ્ચ શ્રેણિ પ્રાપ્ત થઇ શકની નથી. સજ્જનો, આ પ્રેમ સ્વયં બુદ્ધિનો નથી માટે તે અહર્નિશ સેવજો તમો પ્રભુનું ભજન કરો છો, પ્રભુની ઉપાસના કરો છો, પણ તમારું મન

કંઇ કેરી પાકવાની નથી, નિશાળમાં બેઠા કે તુરત કંઇ એમ. એ. ની પદવી મેળવાતી નથી, સરોવર પણ ટીપે ટીપે ભરાય છે. તમને પ્રથમ નિશાળમાં બેસીને પેનવડે એકડો કાઢતાં કેટલી મહેનત પડતી હતી તેને ઠેકાણે હાલ તમે કેટલી જ્ઞાનની ઉચ્ચ સ્થિતિ મેળવી છે-એ શું ભૂલી ગયા? માટે ધૈર્ય ધરો, અભ્યાસ કરો, અભ્યાસ અને વૈરાગ્યવડે જ મનમાં ઉઠતા વિક્ષેપોનો જય કરવા ઉદ્યોગી થવું ઘટે છે. અભ્યાસ અને તેની પુષ્ટિ કરનાર વૈરાગ્યવડે મનનો જય કરવો લેશ પણ કઠિન નથી. શું તમારા હૃદયમાં પાછો બહિરાત્મભાવ (સંસારભાવ) સ્ફુર્યો છે? વિકારોનો હૃદયમાં પ્રવેશ થયેલો અનુભવાય છે? ચિંતા અને ભયવડે પાછા તમે વ્યાકુળ થયા છો? કંઇ હરકત નહિ. પુનઃ સાવધાન થાઓ, નેત્ર મીંચો અને પુનઃ આત્મભાવના કરો. તમે જાણો જ છો કે એકના એક જ વિચારને પુનઃપુનઃ મગજમાં મનન કર્યાથી તે વિચારના સંસ્કાર દૃઢ થતા જાય છે. અને તે વિચારથી ભિન્ન પ્રકારના વિચારોના સંસ્કાર દુર્બળ થતા જઇ પરિણામે નિર્મળ થઈ જાય છે. આથી પરમાત્મસુખની ઇચ્છાના વિચારોને પુનઃ પુનઃ મનમાં સ્ફુરાવ્યા કરવા અને વિરોધી વિચાર સ્ફુરે કે તેના પ્રતિ અલક્ષ કરી આપણો ઇચ્છેલો અનુકૂળ વિચાર સ્ફુરાવવો, અને તેમાં વૃત્તિને જોડવી, મનથી તેમાં વૃત્તિ ન જોડાય તો આપણો પરમાત્મ ઉચ્ચાર મોઢેથી બોલવો. એક વાર, દશ

વાર, સો વાર, હજાર વાર બોલવો. અથવા સોડહં એટલે જ્ઞાન. દર્શન અને ચારિત્ર ગુણમય શરીરમાં રહેલો આત્મા તેજ હું પરાત્મા છું. અન્ય હું નથી એમ સોડહં પદનો ઉચ્ચારપૂર્વક મુખથી જાપ કરવો, અને અર્થ ચિંતવતા જવું. એટલે ચિત્તવૃત્તિ અન્યત્ર જતી અટકશે. તમારું મન વિચારના કુદકા મારતું તમને લાગે તો સોડહંનો મોટા સ્વરથી જાપ ચલાવવો. મનડું કંઈ આમતેમ કૂદે તો છો કૂદે. તમારે તેના સામું ન જોતાં જપની મેલટ્રેન પુરપાટ છોડી મૂકવી. પ્રિય બંધુ! આવો આગ્રહ થોડા માસ જારી રાખશો તો પછી ચિત્તવૃત્તિના માથામાં ગજ ઘાલ્યા છે કે તે તમારે તાબે નહીં થાય? પ્રિય ભાઇ! સાધનોમાં દોષ નથી. પણ કહ્યા પ્રમાણે ઉદ્યોગ કરવામાં દોષ છે. સાધનો કે સુગુરુઓનો આજે દુષ્કાળ નથી પણ ઉદ્યોગ કરનારાઓનો જ દુષ્કાળ છે. કરવાનું શું છે તે કોને ખબર નથી? સર્વે કોઈ થોડું થોડું સમજી શકે છે પણ બધાને સો મણ રૂની તળાઈમાં સૂતાં સૂતાં ચઉદરાજલોકના અધિપતિ બનવું છે તે શી રીતે બની શકે? દૂધ કે ઘીનું [illegible] પ્રયત્ન કરતા વિનો જણાય કે તુરત [illegible] [illegible] [illegible] અને તે તો કરતાં કરતાં લાડવા બને તેમ [illegible] તે તે શી રીતે બને? ભાઈઓ! પ્રયત્ન કરો! પ્રયત્ન કરો!

સાધન પામે, તમારે તો પ્રયત્નને જ ચિંતવવું [illegible] [illegible] [illegible] તથા આળસને [illegible] પ્રયત્નને જ [illegible] [illegible] કરો. જેઓ પ્રયત્ન કરવાના નિશ્ચયો સેવે છે અને

પ્રયત્ન કરે છે તેમને સાધ્યસિદ્ધિ થાય છે. પ્રિય ભાઈ! વાતના વડાં થવાના જ. તમારી નકામી આશાના રંગબેરંગી પરપોટા દેડકીના પેટની પેઠે ફાટી ગયા વિના રહેવાના નથી, એ નિશ્ચય માનજો. કરવાનું હોય તે અમલમાં મૂકો, જે કરવાનું હોય **તે વર્તમાનકાળમાં જ કરો; કારણ કે વર્તમાનકાળનો જ પ્રયત્ન વિજયની વરમાળા તમારા કંઠમાં આરોપનાર છે.**

જો તમે વિધિપૂર્વક એટલે એકાગ્રચિત્તથી આ ક્રિયા કરશો તો તમારા શરીરમા અસંખ્યપ્રદેશી આત્મા વ્યાપી રહેલો છે તેનો અનુભવ થશે, થોડા દિવસમા અનુભવ નહિ થાય તો કેટલાક દિવસના અભ્યાસ પછી પણ અવશ્ય થશે. તમને અપૂર્વ શાન્તિ તથા સુખનુ ભાન થશે, **તે શાંતિ અને સુખ આત્માનુભવી જીવોજ પામી શકે છે.**

તમો **આત્મા** તરફ લક્ષ રાખી જનસંગને અધિક ન સેવજો કહ્યુ છે કે:—

होवत मन तन चपलता, जनके संग निमित्त ।
जन संगी होवे नहि, ताते मुनि जगमित्त ॥ १ ॥

મદ્વિવેકી વાચકો, આ શિક્ષા ધ્યાનમા રાખી આત્મધ્યાનમા પરાયણ થજો તમો એકાન્ત જગ્યામા સ્થિર થઈ તમારા આત્મસ્વરૂપના વિચારમા તત્પર રહેજો, અને જંગલમા વા શૂન્ય નિર્જનપ્રદેશમા વિધિપૂર્વક બેસી દશ દિશામાં ભટકતા મનને તમારા લક્ષ્યસ્થાનમાજ બદ્ધ કરજો. એટલે પોતાનાથી બે હાથને છેટે કોઈ પદાર્થ મૂકી વિકલ્પસંકલ્પ કર્યા વિના

સ્થિર ચક્ષુથી જોઈ રહેજો, અને સ્થિર ચિત્ત એક કલાક પર્યંત રહે ત્યાંસુધી અભ્યાસ કરજો, અને જ્યારે બાહ્યપ્રદેશમાં ચિત્ત એક ઠેકાણે બંધાઇ જાય છે, એમ નક્કી થયું કે પછી તમે નાભિ, નાસાગ્ર, જીભનો અગ્રભાગ, ભ્રૂમધ્યભાગ ઉપર ચિત્તવૃત્તિ એકાગ્ર કરવા ત્યા લક્ષ રાખજો.

ઉતાવળ કરશો નહિ. હળવે હળવે તમે તે કાર્યમા પ્રવર્તજો. ધૈર્યથી નાભિ નાસાગ્રના ધ્યાનના પ્રત્યેક ક્રમને રૂડી રીતે સાધજો. જે સાધકો પાયાને પાકો કરે છે, અને તેને પાકો કરવામા જતા સમયથી આકુળવ્યાકુળ થતા નથી, તેઓ સુદૃઢ ચિત્તભાવને અલ્પ સમયમા જુએ છે, તેથી ધૈર્ય અને સ્થૈર્યથી સુદૃઢ પાયો નાખજો. શરીર બાહ્ય પ્રદેશમા એકાગ્રતાપૂર્વક સ્થિર થતા તેને આતર લક્ષ્યસ્થળોમા સ્થાપજો. પણ યાદ રાખજો કે બાહ્ય પ્રદેશોમા ચિત્તવૃત્તિ સ્થિર બરાબર જ્યાસુધી ન થઈ હોય ત્યાસુધી તેને સ્થિર કરવા પ્રયત્ન જારી રાખજો, અને એક કલાક ઉપર બરાબર બાહ્ય પ્રદેશોમા ચિત્તવૃત્તિ સ્થિર થાય એટલે આતરત્રાટક સ્થળોમા ચિત્તવૃત્તિ સ્થાપજો અનુક્રમ યાદ રાખજો, બાહ્યસ્થળમા કોઈ પણ પદાર્થ ઉપર ચિત્તવૃત્તિ સ્થાપવી હોય ત્યારે બે ચક્ષુને મટકાવ્યા વિના સ્થિર રાખવી જોયા કરવું. ચક્ષુમાંથી જલ આવે તો તે લુછી નાખવું, અને પાછું જોયા કરવું. એમ ચક્ષુને તકલીફ ના પડે ત્યા સુધી જોયા કરવું. તેમ કરતા કરતા એક કલાક સ્થિર ચક્ષુ રહે અને ચિત્ત પણ સ્થિર થઈ જાય ત્યાસુધી અભ્યાસ વધારવો. આવી રીતે બાહ્ય પ્રદેશોની સાથે બાહ્યત્રાટક વડે સિદ્ધ કરે છે, તેને ઇંગ્લીશ લોકો અને કેટલીક [illegible] મેસ્મેરીઝમ

સ્પષ્ટ નથી થતી ? પૂર્વે કહ્યું તેમ વસ્તુતઃ નિરાકારનું તો ધ્યાન કે ચિંતન થતું જ નથી. જ્યાં ધ્યાન કે ચિંતન થાય છે ત્યાં કોઈ પણ પ્રકારની કલ્પના હોય છે, અને આ કલ્પના નિરાકાર નથી પણ સૂક્ષ્મ આકારવાળી હોય છે, એટલે કે તેમાં આકાર સહિત ચિંતવન ભળેલું હોય જ છે—એ અધ્યાત્મશાસ્ત્રના અભ્યાસકો સારી રીતે જાણે છે. પ્રિય ભાઈ! સમજો કે પર-**આત્મા તીર્થંકર પ્રભુ પ્રથમ અરિહંત** તરીકે હતા ત્યારે સાકાર હતા અને પશ્ચાત્ શરીરને છોડી મુક્તિપદ પામ્યા. હવે વિચારો કે નિરાકારનું તો પ્રથમ જ્ઞાન નથી. તો નિરાકાર સ્વરૂપ કેવી રીતે ચિંતવવું ? સાકાર પ્રભુ **પરમાત્મા તીર્થંકરની** મૂર્તિ વા **પ્રતિમાનું** ધ્યાન પૂજન ન કરવુ તે કદાગ્રહી નિરક્ષરનું લક્ષણ છે. સત્ય યોગિયોના પંથને અનુસરી ક્રમે ક્રમે **પરમાત્મપદ**ના શિખરે ચઢી શકાય છે. વળી જેમને યથાર્થ યોગતત્ત્વવિત્ સદ્ગુરુની પ્રાપ્તિ હોય તેમણે તેમની છબીનુ આલબન ગ્રહી ધ્યાન કરવું, ત્રાટક કરવો અને વૃત્તિ સ્થિર કરવી ભક્તિ અને શ્રદ્ધા સહિત તમો **પ્રતિમા** વા ગુરુની છબી ઉપર ત્રાટક કરશો, અને **સંયમ** સાધશો તો **અગમ્ય પરમાત્મસ્વરૂપ** બોધના પાત્ર થઇ શકશો. આ પ્રકારે બાહ્ય પ્રદેશોમા ત્રાટક કરી તમો અન્તરમા એટલે **નાભિના**-સાગ્ર ત્રિપુટી વિગેરે સ્થાનકમા ત્રાટક કરજો. તમારી વૃત્તિ તે અન્તરના સ્થળે સ્થાપજો, અને ગમે તેવા વિક્ષેપનાં કારણો ઉભાં થાય તો પણ **વૃત્તિને** શરીરની બહાર કરવા દેતા નહિ. જેમ કૂપના મંડુકો (દેડકાઓ) કૂપની બહાર જવાતું નથી, અને કૂવામાં ને કૂવામાં જ તેને રમણ કરવું પડે છે, તેમ તમારી

વૃત્તિને લક્ષેલા આતરસ્થાનમાજ રમણ કરાવજો; એવો સર્વ પ્રકારના સમર્થ પ્રયાસથી અભ્યાસ પાડજો, અને આ પ્રમાણે શરીરના કોઇ પણ આંતર પ્રદેશમા એકજ અગ્ર ઉપર તમારી વૃત્તિને ત્રણ કલાક સ્થિર રહેવાનો અભ્યાસ સિદ્ધ થતાં આગળ શું કરવું તે તમને યોગ્યતા પ્રમાણે મુખેમુખ કહેવામાં આવશે. કારણ કે તે ઉપરનો અભ્યાસ બીજી ભૂમિકાનો છે. તેના લાયક જીવને તે ભૂમિકામા પ્રવેશ કરાવવામા આવે છે યોગ્યતા થયા વિના દ્વિતીય ભૂમિકામા પ્રવેશ કરાવવામા આવતો નથી. કારણ કે અયોગ્યને પરીક્ષા કર્યા વિના તત્વ આપવાથી ગુરુને બહુ જોખમ વેઠવું પડે છે અને શિષ્યને વિદ્યા સફલ થતી નથી પુસ્તકો તો એક દિશા દેખાડનાર છે પણ તત્વજ્ઞાનના ખરા રહસ્યો તો ગુરુગમતાથીજ પ્રાપ્ત કરી શકાય છે.

આ પ્રમાણે તત્વસાધકો ! તમો ત્રણ કલાક આન્તર ત્રાટક સિદ્ધ કરો. એટલે તમે મહાશક્તિ સંપાદન કરી છે એમ સમજજો તમે આ અભ્યાસ કરતા આત્મશ્રદ્ધા રાખજો ગમે તેવા નાસ્તિકના પ્રસંગમા આવો તો પણ તમારું આત્મબિંદુ ડગશો નહી, તમોને આ બાબતનું જ્ઞાન [illegible]. સીવાય પણ, આત્મજ્ઞાનના પુસ્તકો વાંચવા પણ અમને કે તેનાથી સાંપડતા જ્ઞાનને આચરણમા મુકાવવે [illegible] આચરણમા કદી મુકાતી નથી. એમ તે [illegible] [illegible] પુસ્તક પોતાના માથાં ભરેલા જ્ઞાનનો ઉપયોગ કરી પોતાનું હિત સાધી શકતું નથી, અને તમે પણ તમારા મગજમાં ભરેલા જ્ઞાનનો ઉપયોગ કરી તમારું હિત સાધી શકતા નથી.

તેથી તમે જીવ છતાં પણ જડપુસ્તક જેવા થઇ રહ્યા છો. આત્મશ્રદ્ધા વિના તમારા દિલમાં સહસ્ર સંશયો પ્રકટે છે. ભણેલું આચારમાં ઉતાર્યાં વિના મહાસાગરના જળ જેવું અમર્યાદ હોય તો પણ તે નકામું છે. દાળ ભાત લાડુ કેમ બનાવવા તેનો વિધિપાક શાસ્ત્રમાંથી ગોખીને મુખે રાખનારનું પેટ ભરાતુ નથી. પરંતુ જાણેલા વિધિને આચારમાં મૂકવાથી જ પેટ ભરાય છે. જેમ આત્મશ્રદ્ધા અધિક તેમ અધિક વિજય અને અધિક અનુભવજ્ઞાન પ્રાપ્ત થતું જાય છે.

હું સર્વ કરવાને સમર્થ છું એ પ્રકારની આત્મશ્રદ્ધાને પ્રત્યેક ક્ષણે જાગ્રત્ રાખીને તમે તમારા કાર્યમાં પ્રવૃત્તિ કરો. તમો તમારા અભ્યાસમા ખંતથી ઉદ્યમ કરો. ઉદ્યમથી સર્વ કાર્ય સિદ્ધ થાય છે. આપણે મનુષ્યનો અવતાર પામ્યા છીએ તે પણ શુભ ઉદ્યમથી પામ્યા છીએ અને દેવલોકમાં જઇશું તે પણ શુભ ઉદ્યમથીજ સમજવું. પુણ્ય અને પાપ શુભ વા અશુભ ઉદ્યોગનાંજ ફળ છે.

ઉદ્યમેન હિ સિધ્યંતિ કાર્યાણિ—ઉદ્યમથીજ સર્વ કાર્ય સિદ્ધ થાય છે, તમે ઉદ્યમ સેવતા વચમા થાકી જઇને કાર્ય પડતું મૂકશો તો તેમા તમારા પ્રયત્નનો જ દોષ છે. માટે હું કરીશ, કરીશ ને કરીશ એ પ્રકારની આત્મશ્રદ્ધા ધારી મનમાં દૃઢ કરીને આચારમા મૂકો. તરવાનું ન જાણનાર મનુષ્ય નદીમા કે તળાવમા પ્રવેશતા ડરે છે, ત્યારે તેના મિત્રો

જેમ તેને બળાત્કારથી નદીમાં ઘસડી જઈ પછી અંદર છોડી દે છે અને હાથ હલાવવાની તેને ફરજ પાડી ક્રમે ક્રમે તરતાં શિખવે છે, તેમ આત્મસ્વરૂપની શક્તિ સંપાદન કરતાં ડરતી તમારી વૃત્તિને બળાત્કારથી તેમાં ઘસડી જાઓ અને આત્મશ્રદ્ધા પ્રકટાવી તેને ક્રિયા કરવાની ફરજ પાડો. આ કાર્યમા જો તમને પ્રીતિ હશે પણ અશ્રદ્ધાથી એટલે તે મારાથી કેમ થાય તેમ જાણી અટક્યા હશો છતા પણ આવા ત્રણ ચાર વખતના પ્રયત્નથી તમને તમારા સામર્થ્યમા વિશ્વાસ પ્રકટશે-અને વિશ્વાસ પ્રકટતાં અધિક વેગથી ક્રિયા થતાં તમે સત્વર વિજયને પ્રાપ્ત કરશો.

સત્ય સાધકો! સત્ય તમારા શરીરમા છુપાયેલું છે તે આત્મામાંજ છે તેની અંદર અનંત શક્તિ ભરેલી છે. તેની અવગણના કરી અન્યત્ર ક્યા આત્માને શોધો છો? કંઠમા ચિંતામણિ રત્ન છતા અત્યંત દૂર પ્રદેશોમા ચિન્તામણિ શોધો છો. પ્રિય તત્વશોધકો! તમે દરદી બહાર ગયા હો અને શોધવામા તમને ખબર મળે કે તમારે ઘેર તમારા દેશના રાજા તમને મળવા આવ્યા છે—આ વાત તમે સાંભળી કે તુરત [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અસંખ્ય કરોડી, અનન્તજ્ઞાન, અનન્ત-દર્શન, અનન્તચારિત્ર, અનન્ત વીર્યના સ્વામી [illegible]

તમારા શરીરમાં વિરાજમાન છે. જેનાથી તમે જાણો છો, પ્રયત્ન કરો છો, એવો આત્માજ પોતે પરમાત્મારૂપે શરીરમાં વ્યાપી રહેલો છે. સર્વ તીર્થંકરો કહે છે કે તેના તરફ લક્ષ આપો તોપણ તમે તે તરફ લક્ષ આપતા નથી, અને તે વાતને સત્ય માનતા નથી અને માનો છો તોપણ તે આત્મરૂપપરમેશ્વરને જોવા અલ્પ પણ પ્રયત્ન કરતા નથી. અને પ્રયત્ન કરો છો તોપણ વચમાંથી નિરાશ થઈ મૂકી દો છો. તમો તમારા શરીરમાં ધ્યાનદૃષ્ટિથી જોશો તો આપોઆપ અનુભવજ્ઞાને આત્મા જણાશે. તમને પરમેશ્વર તમારી પાસે છતાં, તમારા હૃદયમાં છતાં, મનુષ્યગતિમાં જણાવવાનો સંભવ છતાં તમને જોવાની ગરજ નથી, જોવાની નવરાશ નથી તો તમારા આત્માને તમે દેખી શકવાના નથી; અને તમે તે આત્મામાં રહેલું અનન્ત સુખ ભોગવી શકવાના નથી, એ ખરી વાત માનજો. ગંગા નદી ઉત્તરમાં છે. ગંગા ગંગા એમ કરો છો અને દક્ષિણ દિશા તરફ ધસ્યા જાઓ છો, તો શી રીતે ગંગા નદી દેખશો? ભાઇ સમજો, સમજો. તમારી ભૂલ તમારી મેળે સમજી દૂર કરો અન્ય કોઈ કહેવા આવશે નહિ. ખાવાપીવાની, હરવાફરવાની, મિત્રાદિને હળવા મળવાની, વ્યવહારનાં અસંખ્ય કામો કરવાની તમને નવરાશ મળે છે, નાટકો ચેટકો જોવાની અને રમતગમત કરવાની તમને નવરાશ મળે છે, અને હૃદયમાં આત્મરૂપ પરમાત્માને શોધવાની, ખોળવાની તમને નવરાશ મળવાની નથી. બહુ સારૂં બહાર ફર્યા કરો, મોજશોખ

માગો. બહાર સુખ શોધ્યા કરો. ચિન્તામણિ રત્નની ઉપેક્ષા કર્યાં કરો. અને ધૂમાડાના બાચકા ભરી ભરીને બહુ કમાણી કરી લ્યો. આખરે તમારી પેટી ખાલી થઈ ગયે છતે અને દરિદ્રતાનું દુઃખ જણાયે છતે મન મન્દિરમાં આત્માનાં દર્શન કરવા પધારજો.

દેહ દેવળમાં અસંખ્યપ્રદેશી દેવ વસે છે, એવું તમે શ્રદ્ધાપૂર્વક માનો છો તેની ખાતરી શી? જો તમે માનતા જ હો કે શરીરમા પરમાત્મા છે તો ત્યા તમે તેને શોધો. પણ તમે ત્યાં નથી શોધતા એ શું દર્શાવે છે? એ જ તમને શરીરમા વ્યાપી રહેલા અસંખ્યપ્રદેશી પરમાત્મા સત્તાએ છે તેની ખાતરી નથી, ખાતરી થઈ હોય તોપણ તમને અગત્ય જણાઈ નથી. કૂવામા જળ છે એવું જાણતા છતાં તૃષાતુર મનુષ્ય કૂવામાંથી જળ કાઢવાનો પ્રયત્ન ન કરે તો શું સમજવું? એજ કે તેને હજી તરસ બરાબર લાગી નથી અથવા આળસુનો એદી છે. તેમ તમે પણ શરીરમાં પરમેશ્વર છતાં તેની ખાતરી કરી તેનું સ્મરણ કરતા નથી. તેથી એમ સિદ્ધ થાય છે કે તમારે તેની જરૂર નથી, અથવા તમે આળસના એદી છો. આત્મા એ શું છે? સર્વસુખનું નિધાન છે, સમસ્ત કલ્યાણનો ભંડાર છે. સમસ્ત શક્તિનો મહોદધિ છે. કેવલજ્ઞાનનો નિધિ છે. સુખ, ઐશ્વર્ય, પ્રસાદને તો તમો [illegible] જો પ્રાપ્ત કરવા હો તો તમે [illegible] [illegible] [illegible]

અપાર પ્રયત્ન કરો છો. ગમે તેવા ભયંકર સ્થળમાં કે દેશાંતર જવું હોય તો સુખને માટે તમે જાઓ છો, મરણનો ભય પણ ગણતા નથી, તેના કરતાં જેમા સત્ય અનન્ત સુખ રહેલું છે એવા **આત્મરૂપ પરમાત્માના** સામું તો કદિ પણ જોતા નથી, **પરમાત્માનું** જ્ઞાન પણ સદ્‌ગુરુ પાસેથી સાભળતા નથી, અને સદ્‌ગુરુ જો તમને તે **આત્મરૂપ પ્રભુનું** સ્વરૂપ સમજાવે છે તોપણ તમને તે તરફ પ્રીતિ થતી નથી, આ સર્વ શુ બતાવે છે ? કે તમે તે **પરમાત્માના** સુખનો અનુભવ જાણ્યો નથી અને તે તરફ લક્ષ્ય આપ્યુ નથી.

ખરેખર સુખ **અંતરમાં** છે, બાહ્ય પદાર્થમાં સુખ નથી, શાંતિ ખરેખર **આત્મામાં** જ છે, બાહ્ય નથી, જ્ઞાનવાન્ સુખને પોતાનામા શોધે છે ત્યારે અજ્ઞાની સુખને જગત્‌ના દ્રશ્ય પદાર્થોમા શોધે છે.

યાદ રાખો, યાદ રાખો કે સુખ આત્મામા છે, આત્મામાથી જ તે સુખને પ્રાપ્ત કરવા પ્રયત્ન સેવવો એ કદી પણ નિષ્ફળ ન જાય એવો **અમોઘ ઉપાય છે.**

મુજ્ઞ સુખ સાધકો ! સમજો કે-હોજમા અથવા ટાંકીમાં બહારથી આણીને ભરેલું જળ થોડા દિવસમા ખાલી થઇ જાય છે, પરંતુ પાતાળ ફોડીને કુવામાં કાઢેલું પાણી સદા અખૂટ રહે છે, લાગટ તે પાણીને પાંચ પાંચ કોસવડે કાઢવામાં આવે તોપણ તે ખૂટતું નથી, આ શું તમારા સમજવામાં નથી ? સમજો છો તોપણ તે પ્રમાણે વર્તાતું નથી: આ શું ઓછી ખેદકારક વાત છે ?

આત્મા એ પાતાળી કૂવો છે, અને તેમાંથી સુખ-રૂપ જળ પ્રાપ્ત કરવાને જેઓ અંતર પ્રયત્ન સેવે છે, તેમને સુખ અનંત મળે છે, આત્માનું સત્ય સુખ કદાપિ નષ્ટ થવાનું નથી.

આ કથનનુ તાત્પર્ય શું છે? એજ કે આત્મસ્વરૂપ પ્રતિ અભિમુખતા સાધવી–આત્મસ્વરૂપમાં સંલગ્ન થવું. વૃત્તિની એકાગ્રતાપૂર્વક આત્મધ્યાન કરવું, એ સર્વ પ્રકારના પ્રયત્નોમા શ્રેષ્ઠ પ્રયત્ન છે. એ સિદ્ધાંત સત્ય ભાસતો હોય તો એ સિદ્ધાંત સ્વીકારો, અન્ધશ્રદ્ધાથી સ્વીકારતા નહિ. પરંતુ ન્યાયપુરઃસર વિચાર કરીને તે સિદ્ધાંત સ્વીકારો. યથાર્થ સ્વીકારવાની તથા યથાર્થ શ્રદ્ધાની જ પ્રથમ આવશ્યકતા છે. તમો સંકલ્પવિકલ્પ દૂર કરો વિચાર ઓછા કરો અને આત્મપ્રતિ અભિમુખતા સાધો. આર્તધ્યાન અને રૌદ્રધ્યાનના સંકલ્પવિકલ્પથી જ અમુક પ્રકારના શરીરની રચના થાય છે પરભાવસંકલ્પવિકલ્પ એજ ગતિ આગતિનો હેતુ છે. કીડી આરાંની પેઠે તમારા મનમાં ખરાબ વિચાર ઉભરાવા દો નહિ કોઈ પણ વસ્તુ સંબંધી ચિન્તાના વિચારો કરો નહિ. ચિંતાના વિચાર ઉધેહી સમાન છે. જેમ ઉધેહી જેને વળગી તેનો નાશ કરે છે તેમ ચિન્તાના વિચારો જેને લાગ્યા તેનો નાશ કરે છે. માટે તમે ખરાબ વિચારને મનમાં રહેવાની જગ્યા આપો નહિ. જો તમે મનમન્દિરમાં ખરાબ વિચારોએ પ્રવેશ કર્યો

તો આખા મનમંદિરને ખરાબ કરી નાંખવાના, અને તેથી મનમંદિરમાં આત્મારૂપી પરમેશ્વર બિરાજમાન થશે નહીં. એ ખરાબ વિચારોથી મનમન્દિર અપવિત્ર થઇ જશે. માટે ખરાબ વિચાર આવતાં તુરત તેને રોકવા, અને સારા વિચાર કરવા, અગર સારાં અધ્યાત્મપુસ્તકો વાંચવા બેસી જવું. ખરાબ વિચારો એક પછી એક પ્રસંગવશાત્ જોરથી મનમાં પેસવા આવે અને તે તેમ કર્યાં ખસે નહિ તો તમો ઉંચે સ્વરેથી સારાં સારાં વૈરાગ્યકારક પદો, ભજનો, સ્તવનો ગાજો અને તે સ્થાન બદલજો એટલે ખરાબ વિચારોનું જોર ચાલશે નહીં અને પોતાની મેળે વિદાય થશે એટલે તમારું મનમંદિર પવિત્ર રહેશે, અને આત્માના વિચારો કરવાથી તુરત તમને આનંદ શાન્તિસુખ મળશે, અને તમારો આત્મા નવીન કર્મથી મલિન થશે નહિ. આનું બહુ મનન કરજો, અને પ્રત્યેક ક્ષણે આ પ્રમાણે વર્તવાની ટેવ પાડવાથી તમારો આત્મા સહેજે ઉત્તમગુણવાળો થશે, અને તમે મોક્ષસુખ પ્રકટાવશો-એમ તમને વિશ્વાસ આવશે.

તમે દુઃખી છો તો તેમા અન્ય કોઇનો જરા પણ દોષ નથી. તમે પોતે જ તેવા દુખના વિચારો સેવી તમારી મેળેજ દુઃખ પેદા કર્યું છે, કારણ કે-વિચાર સર્વ શક્તિમાન્ છે. અનેક પ્રકારના સારા બૂરા વિચારના વિભાગને-કૃષ્ણલેશ્યા, નીલલેશ્યા, કાપોતલેશ્યા, તેજોલેશ્યા, પદ્મલેશ્યા, અને શુક્લલેશ્યા એમ છ લેશ્યા તરીકે શ્રી સર્વજ્ઞ તીર્થંકર [illegible]

કરે છે અને તે વિચારથી જ **પુણ્યપાપ** બધાયું છે, અને બધાય છે. પ્રિય સાધકો, સમજો કે-**પ્રસન્નચંદ્રરાજર્ષિ** કે જે દીક્ષા અંગીકાર કરી વીરપ્રભુના સમયમા કાઉસગ્ગ ધ્યાને રહ્યા હતા, પ્રસંગવશાત્ અન્યજનના શબ્દ શ્રવણથી તેમના મનમા ખરાબ વિચાર આવ્યો. અને જેમ જેમ તે અન્ય પ્રાણીઓને નાશ કરવાના પાપી વિચાર કરવા માંડ્યા કે, તુરત જ તેઓ પ્રથમ નરક આદિ સાતે નરકના દળીઆં ઉપાર્જન કરવા લાગ્યા. આ પ્રસંગે વીરપ્રભુને શ્રેણિક રાજાએ પૂછ્યું કે-**પ્રસન્નચંદ્ર** મરે તો ક્યા જાય ? ત્યારે શ્રી વીરપ્રભુએ પહેલી નરક, બીજી નરક, યાવત સાતમી નરક બતાવી પણ પશ્ચાત પ્રસન્નચંદ્ર રાજઋષિ લડાઇના વિચારમાથી સારા વિચારોની ભાવનામા ચડ્યા એટલે તેમને **નરકગતિ** યોગ્ય બાંધેલાં કર્મના દળીઆ વિખેરી નાખ્યા, અને અંતે ઉત્તમ શુક્લ-ધ્યાનમા ચડી, ઘાતીકર્મનો ક્ષય કરી કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી મોક્ષપદ પામ્યા સજ્જનો હવે વિચારો કે, વિચારમા કેટલું બળ છે ? અચિન્ત્ય શક્તિ વિચારમા રહી છે, માટે તમે ખરાબ વિચાર કરશો નહી આ ભવમા અનિવાર્ય દુઃખ તમે ભોગવો છો તે પૂર્વભવના એવેઢી નઠારી લેશ્યાના વિચારો છે, એમ નક્કી સમજો. હવે જે દુઃખ તે લેશ્યાથી નિર્વાણ ધયેલા કર્મથી ઉદયમા આવ્યું છે, તે ભોગવવું પડે છે. દુનિયામા અનેક જીવો સારાં અગર નઠારાં કર્મના ફળ ભોગવતા નજરે પડે છે તે સર્વે વિચારનું ફળ છે મનુષ્ય જેવું કરે છે તેવું [illegible] થશે ને જેવા વિચાર સેવવામા આવે છે તેવો જીવ

બની જાય છે. તમે ચિંતાના વિચારને સેવશો તો અલ્પ સમયમાં તમને જ્યાંથી ત્યાંથી ચિંતાનાં કારણોજ ઉભાં થએલાં ભાસશે. વિચારનું સામર્થ્ય મનુષ્યો જાણે છે તે કરતાં મોટું છે. તમે રોગી છો, દરિદ્રી છો, તમારી જે કંઇ અપ્રિય સ્થિતિ તમને મળી હોય, તે સ્થિતિને પ્રાપ્ત કરવામાં તમે પોતેજ કારણીભૂત છો. તમારા પૂર્વ ભવના વિચારે જ તમે જે ભોગવો છો તે આપ્યું છે.

દીવાના ઉપર કાળી હાંડી ઢાંકતા કાળો પ્રકાશ આવે છે તેમાં શું દીવાનો દોષ છે ? અથવા તેના ઉપર ઘડો ઢાંકતા બીલકુલ પ્રકાશ પડે નહીં તેમા શું દીવાનો દોષ સમજવો ? કાળી હાંડીમાં કાળો પ્રકાશ, લીલામા લીલો પ્રકાશ મળશે ઘડામા દીવો મૂકશો તો પ્રકાશ બંધ થશે તેમ અત્ર સમજવું કે, **પાપના** વિચારો સેવશો તો પાપી બનો તેમા અન્યનો શો દોષ ? પુણ્યના વિચારો સેવો તો **પુણ્યશાળી** બનો, નરકગતિ યોગ્ય લેશ્યાના વિચારો સેવો તો **નરકમાં** જાઓ તેમા બીજાનો શો દોષ ? તમારી મેળેજ પોતે વિચારો સેવ્યા છે માટે તેના અનુસારે ફળ ભોગવવાજ પડશે. તેમા શું આશ્ચર્ય ? જ્ઞાનનું આચ્છાદન કરે તેને જ્ઞાનાવરણીયકર્મ કહે છે. જ્ઞાન છે તે **દીપક** સમાન છે. જ્ઞાન પંચ પ્રકારે છે, **મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન, મનઃપર્યવજ્ઞાન, કેવળજ્ઞાન,** એ જ્ઞાનનુ આચ્છાદન, જ્ઞાનીની નિંદા કરવાથી થાય છે જ્ઞાનીના ઉપર કલંક ચઢાવવાથી જ્ઞાનાવરણીયકર્મ બંધાય છે, **આત્મજ્ઞાન,** આપ્યું હોય એવા ગુરુ મહારાજના ઉપર દ્વેષ કરવાથી, વા તેમનો અવિનય કરવાથી, તેમના ઉપર ક્રોધ કરવાથી, તેમની અશાતના

કરવાથી જ્ઞાનાવરણીયકર્મ બંધાય છે, વા તેવા **આત્મજ્ઞાની** ગુરુ પાસેથી જ્ઞાન લઇ બીજાની પાસે હું ભણ્યો છું એમ કહેવાથી જ્ઞાનાવરણીયકર્મ બંધાય છે. અને ભણેલું જ્ઞાન ફળીભૂત થતું નથી. જ્ઞાનીની નિંદા કરનાર, ઉત્સૂત્ર ભાષણ કરનાર, જ્ઞાનીનો અવિનય કરનાર, મનુષ્ય જ્ઞાનાવરણીયકર્મ સમુપાર્જન કરે છે વળી જ્ઞાનીને એમ કહે કે એને તો એક અક્ષર પણ આવડતો નથી. વા તેનામાં અમુક પ્રકારના દોષો છે, તેણે તો અમુક કામ કર્યું હતું—તેના લક્ષણ તો ખરાબ છે—એમ બીજાની આગળ કહી જ્ઞાનીની હેલના—**નિંદા** કરે છે, તે જ્ઞાનાવરણીયકર્મ ઉપાર્જન કરી મૂઢ અજ્ઞાની બને છે. **આત્મામાં** રહેલું જ્ઞાન દીવા સમાન પ્રકાશે છે પણ તેને માટીના ઘડા સમાન જ્ઞાનાવરણીયકર્મ લાગવાથી, જ્ઞાન **આત્મામાં** ને **આત્મ સત્તાએ** રહે છે, જ્ઞાનનો બહાર પ્રકાશ પડતો નથી પણ એ જ્ઞાનાવરણીયકર્મ જેટલું જેટલું આત્માના પ્રદેશોથી ખસે છે, તેટલો તેટલો જ્ઞાનનો પ્રકાશ પડે છે. કોઈની મતિ સૂક્ષ્મને સારી હોય છે અને કોઈની મતિ સ્થૂલ હોય છે. તે બાબત સમજવું કે જ્ઞાનાવરણીયકર્મના આવરણ જેને વિશેષ દૂર થયા છે, તેને જ્ઞાન વિશેષ પ્રકાશ થાય છે, અને જેને જ્ઞાનાવરણીયકર્મના આવરણ થોડા ખસ્યા છે, તે થોડો બુદ્ધિમાન્ હોય છે

[illegible] સમજો કે દીવાના ઉપર [illegible] પાટેલો ઘડો જે છે તે [illegible] પ્રકાશ વિશેષ આવશે [illegible] વિભ [illegible], [illegible]—ઉપયોગ, [illegible] ને મતિજ્ઞાન શ્રુતજ્ઞાન [illegible] અવધિજ્ઞાન [illegible] પ્રકાશ [illegible].

બીલકુલ ઘડાનો નાશ કરવામાં આવે તો સ્વચ્છ નિરાવરણ દીવાનો પ્રકાશ પડે તેમ-પાંચે પ્રકારનાં આવરણોનો બીલકુલ ક્ષય કરી નાખ્યો હોય, અથવા તેનો ક્ષય કરવા ઉદ્યમ કરીએ તો જ્ઞાનના આવરણ રહિત નિરાવણ કેવલજ્ઞાન આત્મામાં પ્રગટ કરી શકીએ. તમારે સંપૂર્ણ કેવલજ્ઞાન જોઇતું હોય તો જ્ઞાનાવરણોને દૂર કરવા પ્રયત્ન સેવ્યા કરો. તમોએ જ્યાં સુધી તમારું કાર્ય સિદ્ધ કર્યું નથી ત્યા સુધી ગુરુ આજ્ઞાએ આ સર્વ પ્રયત્ન સેવ્યા કરજો નક્કી તમો વિજયના ડંકા વગાડશો. સુગુરુભગવાનની આજ્ઞા પ્રમાણે અને તેમની સ્તુતિદ્વારા આ કાર્યમાં પ્રવૃત્તિ કરવાથી તમારામાં ગુરુની કૃપાથી અપૂર્વશક્તિ પ્રકટશે. હવે મૂળ વિષય ઉપર આપણે વિચાર સંબંધિની શક્તિ તપાસીએ છીએ. હવે તમે સમજ્યા હશો કે તમો જ્યારથી સમજણા થયા તે પહેલા કેવા વિચારો સેવ્યા કરતા હતા. આજ સુધી તેવા ખરાબ વિચારો સેવ્યા તેનું ફળ શુ તમને નહીં મળે ? ત્યારે હવે શું કરવું ? પશ્ચાત્તાપ કરો. અરિહંત, સિદ્ધ, ગુરુ, આત્માની સાક્ષીએ માફ માગો, ક્ષમા માગો, ખરાબ વિચાર નહિં કરવાની મનમા દૃઢ પ્રતિજ્ઞા કરો. આજ સુધીમા તમે કેવી ઊંધી બાજી રમી છે. ભાઈ હવે વાતો કરીને બેસી રહેવાનું નથી. તમે હવે સમજો કે-નજરમા આવે તેવા વિચાર કરવાથી પોતાની કેટલી હાનિ થાય છે ? રાગના વિચારો, દ્વેષના વિચારો, કપટના વિચારો, લોભના વિચારો, અહંકારના વિચારો, હિંસાના વિચારો, અસત્યના વિચારો, પરસ્ત્રી સેવ્યાના વિચારો, પારકી નિંદાના વિચારો, વિશ્વાસઘાતના વિચારો,

અન્યને કેકંક ચઢાવવાના વિચારો, લડાઇના વિચારો, દગા પ્રપંચ વિગેરેના વિચારો હરતાં ને ફરતાં, ચાલતાં ને હાલતાં, બેસતાં ને ઉઠતાં, રાત્રી અને દિવસ, ખાતાં પીતાં. લખતાં ને વાચતાં તમોએ વારંવાર વિચારો કરી કરીને પોતે પોતાને કેટલી હાનિ કરી છે? અને તેથી તમારા આત્માને કેટલો અધમ બનાવ્યો છે. તે શું તમો પોતે નથી જાણી શકતા? અવશ્ય જાણો છો. તો કરો તેનો વિચાર, કેટલું બધુ તમે ખોયુ છે? તમોએ તમારી જિંદગાની ધૂળધાણી કરી નાખી છે. તમોએ પોતે જ દરીઆમા તરનાર તમારા વહાણમાં હાથે કરીને કાણા પાડી નાખ્યા છે તેથી તેનાથી હાનિ તમારે અવશ્યને અવશ્ય વેઠવી પડશે. છૂટકો થવાનો નથી હજુ પણ શુ તમે તેવા ખરાબ વિચારો કરતા નહીં અટકો? [illegible] પછી ખરા વિચારો નહિ કરવામા આવે તો મૂર્ખતા કહેવાય, તમને દુઃખ સંકટ ખરાબ લાગે છે અને તે દુઃખમાંથી છુટવા વારંવાર ઇચ્છા કરો છો. જાઓ તે દુઃખમાંથી [illegible] હોય તો [illegible] ખરાબ વિચારો દૂર કરો તેને મનમાં આવવા દો નહિ, તમો દરરોજ [illegible] [illegible]

[illegible]

દ્રશ્ય જગત્માં પ્રત્યક્ષપણે આપણી સાથે સંબંધ કરાવી દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ યોગે તેનાં સારાં ફળ શાતારૂપે દેખાડે છે, અને તે આપણે અનુભવીએ છીએ શુભ વિચારથી જે પુણ્ય બંધાય છે તે પુણ્યના બે ભેદ છે. એક દ્રવ્ય પુણ્ય, બીજું ભાવ પુણ્ય, આત્માની સાથે પૌદ્ગલિક શુભ દળીઆં બંધાય છે તેને દ્રવ્ય પુણ્ય કહે છે અને તે પૌદ્ગલિક શુભ દળીઆ જે બંધાયેલાં છે તે દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, ભાવ, યોગે ઉદયમાં આવીને શુભ ફળ દેખાડે છે તેને ભાવ પુણ્ય કહે છે. પાપના પણ બે ભેદ છે ૧ દ્રવ્ય પાપ ૨. ભાવ પાપ. ૧. આત્માના પ્રદેશોની સાથે પૌદ્ગલિક અશુભ દળીઆં, મન વચન કાયાના અશુભ યોગે રાગ દ્વેષે કરી બંધાય છે, તથા સત્તામા રહેલા અશુભ કર્મદલિકને દ્રવ્ય પાપ કહે છે, અને તે દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, ભાવ, યોગે ઉદયમા આવી અશાતાવેદનીય- રૂપ અશુભ ફળ દેખાડે છે તેને ભાવપાપ કહે છે વળી પુણ્ય અને પાપની ચતુર્ભંગી ઉત્પન્ન થાય છે તે દર્શાવે છે. ૧ પુણ્યાનુબંધી પુણ્ય. ૨ પુણ્યાનુબંધી પાપ. ૩ પાપાનુબંધી પુણ્ય. ૪ પાપાનુબંધી પાપ.

૧. પુણ્યાનુબંધી પુણ્ય—જે પુણ્યનાં દળીઆં ભોગવતા તે પુણ્યના યોગે શુભ મન, વચન ને કાયાના યોગે કરી આત્મા પાછું પુણ્ય ઉપાર્જન કરે છે, તેને પુણ્યાનુબંધી પુણ્ય કહે છે. જેમ કુમારપાળ રાજા, ધન્ના શાલિભદ્ર, શ્રીના મની, સંપ્રતિરાજા, વગેરેના દ્રષ્ટાંતો જાણવા જેમ સારા જાણ જે મોટા ગૃહસ્થ, ખાનદાન, નગરશેઠના ગૃહસ્થ પુત્ર વિગેરે

પૂર્વજન્મના પુણ્યયોગે શાતા ભોગવે છે, અને જે શુદ્ધ ધર્મની શ્રદ્ધા પામી પાછા શુભ કાર્ય કરે છે, તેઓ પુણ્ય બાંધે છે. માટે તે પુણ્યાનુબંધી પુણ્ય જાણવું. જેઓ દીક્ષા અંગીકાર કરે છે તેમને પણ પુણ્યાનુબંધી પુણ્ય શુભયોગે બંધાય છે. અને શાસ્ત્રમા પણ કહ્યું છે કે-મહાપુણ્યની સામગ્રીયો મનુષ્ય જન્મની પ્રાપ્તિ થાય છે. તેમાં પણ મહાપુણ્યવંત હોય તે સત્યધર્મ શ્રવણ કરી શકે છે, અને તેમાં પણ મહાપુણ્ય હોય તો સત્ય ધર્મની શ્રદ્ધા થાય છે, અને તેના કરતાં પણ મહાપુણ્ય જેને હોય તે વિરતિ પણું અંગીકાર કરે છે અને સર્વ કરતાં અનંતી પુણ્યની રાશિ ભેગી થઇ હોય તો ચારિત્ર ગ્રહણ કરવાનું ઉદયમાં આવે છે અને તેના કરતાં પણ અનંતી પુણ્યરાશિની સામગ્રી સંપ્રાપ્ત થઇ હોય તો ભાવચારિત્ર ઉદયમાં આવે છે પુણ્યાનુબંધી પુણ્ય યોગે જીવ ઉચ્ચ દશાને અનુક્રમે પામી સમકિતરૂપી સેનાપતિની સહાયે કર્મરૂપ શત્રુને જીતી પરમાત્મપદ સંપ્રાપ્ત કરી પંચમ ગતિને પ્રાપ્ત કરે છે.

૨. પુણ્યાનુબંધી પાપ [illegible]

જ ફળ છે. કલ્યાણની ઇચ્છાવાળાએ શુદ્ધ વિચારને હૃદયમાં જાગ્રત કરવો. આ ઠેકાણે સમજવું કે, શુદ્ધ વિચાર એ **આત્માના** સ્વરૂપસંબંધી વિચાર જાણવો. શુદ્ધ વિચાર એ **આત્મસ્વરૂપની** પ્રાપ્તિ માટે ઉત્તમ શક્તિ છે, કર્મરૂપ બળનો અગ્નિ ઓલવવા **શુદ્ધ વિચાર** મેઘના જળની વૃષ્ટિ સમાન છે, **આત્મસ્વભાવ** સર્વકાળ જાગ્રત્ રાખવો એ શુદ્ધ વિચારનો અવધિ છે, અને એ જ **સર્વોત્તમભક્તિ** છે. શુદ્ધ વિચારથી **આત્મસ્વરૂપ**મા અખંડ અનુસંધાન કરવું, એ જ ભક્તિની **પરાકાષ્ઠા** છે, અત્યંત પ્રેમે **આત્મારૂપ પરમાત્મ** સ્વરૂપને વારંવાર સ્મરવું, **આત્મસ્વરૂપના** લક્ષણોને અંતઃકરણમાં તીવ્ર પ્રેમથી સ્ફુરાવવા. **આત્મધર્મના** વિચારથકી વિજાતીય વિચારને દિલમા પ્રકટવા ન દેવા, **આત્માના** શુદ્ધ ધર્મમા તન્મય થઇ જવું, એ જ ભક્તિનું ઉચ્ચ શિખર છે, આવી સાધારણ **અનન્ય ભક્તિ** જ **શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપને** પ્રગટાવે છે અને સર્વજ્ઞ પદ આપે છે.

વિદ્યા અને જ્ઞાન ક્યાથી ઉત્પન્ન થાય છે? શાસ્ત્રો સૂત્રો ગ્રંથો ક્યાથી નીકળ્યા? જ્ઞાનીઓએ શાસ્ત્રો અને અનેક પ્રકારની તત્ત્વવિદ્યાઓના વિચારો પ્રકટ કયા મૂળમાથી કર્યા? તે તમે જાણો છો? હું તમને કહું છું કે-તે **સર્વનું મૂળ આત્મા આત્મા ને આત્માજ છે**, આત્મા વિના અન્ય કોઇ વસ્તુ નથી **આત્મામાંથી** જ કેવલજ્ઞાન, કેવલદર્શન અને અનન્તવીર્ય ઉત્પન્ન થાય છે, અઠ્ઠાવીશ લબ્ધિયો પણ આત્મામાંથીજ પ્રકટે છે, અનેક પ્રકારના ચમત્કાર પણ આત્મામાંથીજ પ્રકટે છે, મેરુપર્વતને ધ્રુજાવે, ધર-

ણીને હલાવે, તારામંડળને અધઃપતન કરાવે એવા પ્રકારનું સામર્થ્ય પણ આત્મામાં જ છે, તમે સાંભળ્યું વા વાંચ્યું છે કે ચોવીસમા તીર્થંકર શ્રી વીરપ્રભુને ઇંદ્ર મહારાજ મેરૂપર્વત ઉપર સ્નાત્ર મહોત્સવ કરાવવા લઇ ગયા. ત્યાં અનેક કળશોવડે પ્રભુને સ્નાન કરાવતાં ઇન્દ્રના મનમાં વિચાર આવ્યો કે-શ્રી વીર પરમાત્મા નાના બાલ છે તે આટલા બધા કળશોનું જળ શી રીતે સહન કરશે ? એમ ઇંદ્રના મનમાં સંશય થતાં ને વિચાર શ્રી વીરપ્રભુએ અવધિજ્ઞાનથી જાણી લીધો અને જમણા પગના અંગુઠાવડે મેરૂપર્વતને હલાવ્યો. તેથી મેરૂપર્વત હાલ્યો. શિખર પડવા જેવાં થઇ ગયાં આ ઉત્પાત કોણે કર્યો ? ને ઇન્દ્રે અવધિજ્ઞાનથી જાણી શ્રી વીરપ્રભુને ખમાવ્યા-તેમની સ્તવના કરી. આ દૃષ્ટાંત જેવાં તો ઘણાં દૃષ્ટાંતો છે આ પ્રસંગે અનંતશક્તિ આત્મામાંજ રહી છે. તેને પ્રકટાવવા પ્રયત્ન કરવો. શ્રી તીર્થંકર મહારાજાને [illegible] કેવળજ્ઞાન પ્રકટાવવા પ્રયત્ન કર્યો છે તે તું [illegible]

પ્રગટ થતો નથી. તેમ આત્મશક્તિ પણ ઉપરના હેતુઓથી ખીલવ્યાવિના પ્રગટ થતી નથી આત્મશક્તિની ઉપાસના કરો, સર્વ સંશયને ત્યજો, જાગ્રત થાઓ જાગ્રત થાઓ ! ! આત્માભિમુખ થાઓ. આ મસ્વરૂપની ભાવના કરો ! ! આત્મસ્વરૂપમય થાઓ.

પ્રિય—સાધકો ! તમો નિરંતર સ્મરણમા રાખશો કે, પા અથવા અડધો કલાક આ મા કે જે પરમા મા છે તેની ભાવના કરી અથવા સ્તવન કે સ્વાધ્યાય કર્યા બાદ વ્યવહારમાં આખો દિવસ પોતાની નજરમાં આવે તેવું આચરણ આચરવું, કામ. ક્રોધ, લોભ, મોહ. નિંદા અને દ્વેષના વિચારોને પુનઃપુન પુષ્ટ કરવા અને ત્રેવીસે કલાક બહિરાત્માના લક્ષણો જ હૃદયમા સ્ફુરાવવા તથા પોષવા તેથી અસંખ્યાત ઉત્સર્પિણી કે અવસર્પિણી કાલ વહી જાય તો પણ શુદ્ધપરમાત્માસ્વરૂપ પ્રકટવાનું નથી. ભલે સાક્ષાત તીર્થંકર ભગવાન્ પોતે ગુરુ મળે તો પણ તમે પોતે શુદ્ધ ઉપદેશનો સ્વીકાર કરીને તે ઉપદેશને આચરણમા ખરા પ્રેમભાવથી નહી ઉતારો ત્યાંસુધી તમારા મનમા ભલે તમે રાજી થાઓ કે અમે તત્ત્વ પામ્યા, કૃતાર્થ થયા, પણ તમે કૃતાર્થ થયા નથી જ. જરા અંતરમા જુઓ તો ખરા, તમારામા મોહના કેટલા વિકારો ભર્યા છે, અને એ તમને ગુપ્ત રીતે કેવી પીડા આપે છે તમો તે રાગ દ્વેષાદિને પુન પુનઃ સેવન કરો છો, તેનાથી નિવર્ત્યા વિના તમો આત્માની તરફ વળવાના નથી; માટે તમો રાગ દ્વેષ તરફ દૃષ્ટિ આપ્યા વિના આત્મભગવાનનું સ્મરણ કરો. હું નિરાકાર અરૂપી શાશ્વત

અનંતજ્ઞાન દર્શનનો અધિષ્ઠાતા છું. મારૂં સ્વરૂપ અલક્ષ્ય છે, નામ રૂપથી હું ન્યારો છું. એવી ભાવના ક્ષણે ક્ષણે હરઘડીએ કરતા રહો. તમારી સુરતા આત્મભગવાનમાં ખાતાંપીતાં, બોલતાંચાલતાં, ન્હાતાંધોતાં રાખ્યા કરો. આત્માને વિષે કેવી રીતે સુરતા રાખવી તે નીચેના પદથી માલમ પડશે.

પદ.

ऐसे जिनचरणे चित्त लाओरे मना,
ऐसे अरिहंतके गुण गाओरे मना-ऐसे०
उदर भरनके कारणेरे, गौआं वनमें जाय,
चारो चरे चिहु दिशि फिरे, वांकी सुरत वाछरू-
आमांहिरे. १

चार पांच साहेलीआं रे, हिलमिल पाणी जाय:
ताली दीए खडखड हसे, वाकी सुरत गगरीयामांयरे. २

नटुवा नाचे चोकमां रे, लोक करे लख सोर:
वांस ग्रही वरते चढे, वाको चित्त न चले कहुं ठोर. ३

जुआरी मनमें जुआरे, कामीके मन काम:
आनंदघन प्रभु यु कहे, तुम ल्यो प्रभुका नामरे. ४

ભાવાર્થ:— [illegible]

પ્રકટ કરી છે આત્મિકઋદ્ધિ તે જેને એવા તીર્થંકર ભગવાન્ તેને જિન કહીએ, અને વળી તિરોભાવે એટલે પૂર્ણપણે જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રની પ્રકટતા થઈ નથી એવો જે સંસાર અવસ્થામાં પોતાનો આત્મા તેને તિરોભાવે જિન કહેવો. એટલે આત્મા તે જિન છે પણ કર્માવરણથી આત્માની ઋદ્ધિ આચ્છાદિત થઈ છે–પણ તે આત્મા જ અરિહંત છે, આત્માજ સિદ્ધ છે, આત્માજ આચાર્ય છે, આત્માજ ઉપાધ્યાય છે, આત્માજ સાધુ છે, જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્રમય પણ આત્માજ છે. તેમ જિન પણ આ દેહમાં રહેલો આત્માજ સત્તાએ જાણવો; માટે આત્માને પરમાત્મા પ્રભુ પરમેશ્વર એવા નામોથી ભજવામાં આવે છે. પરમતીર્થંકર કે જે નિર્મલ આત્મસ્વરૂપી છે, તેવા જિન તે બેમાંથી જેને જ્યાં સુરતા લાગી શકતી હોય તેનું અવલંબન કરી ઉન્નતિક્રમમાં જોડાવું. હવે આનંદઘનજી મહારાજ પ્રભુના ચરણકમળમાં ચિત્ત લગાડવાનું કહેતા છતા દૃષ્ટાંત આપી અંતરાત્માને ઉત્સાહિત કરે છે.

જેમકે–પેટને ભરવા માટે વાછરડાવાળી ગાયો વગડામા ચરવા જાય છે અને તે ગાયો વગડામા ચારે દિશાએ ફરતી જ્યા ત્યાંથી ઘાસ ચરે છે, દોડે છે, પણ તે ગાયોની અન્તશ્ચિત્તવૃત્તિની સુરતા તો ઘાસ ખાતા–ચાલતા પાણી પીતા પોતાના વાછરડામાજ લાગી રહી છે. મારૂ વાછરડું શું કરતું હશે. તે માતા વિના બૂમો પાડતું હશે. તે ભૂખ્યું થયું હશે. તે મને સંભારતું હશે એ વાછરડાને કેમ હશે એમ ચિંતવતી

સાથ પોતાની સુરતા વાછરડામાં અન્ય કાર્યો કરતાં છતાં પણ રાખે છે. તેમ આનંદઘનજી મહારાજ કહે છે કે, હે ભવ્ય શ્રેયઃસાધકો—તમે પણ વ્યવહારનાં, વેપારનાં, દુકાનનાં, નોકરીનાં, રાજ્યનાં, નિશાળનાં, ખેતીનાં, શીક્ષનાં વિગેરે અનેક કાર્યો કરતાં છતાં પણ તમારી સુરતા તમારા શરીરમાં જિનસ્વરૂપ આત્મામાં રાખો. એટલે અનેક પ્રકારના વ્યવહારના કાર્યો કરતા છતા પણ અન્તરથી ને સર્વકાર્યથી ન્યારા રહી તમો આત્મામાં પુનઃ પુનઃ સુરતા રાખો તો તમારો આત્મારૂપ પરમેશ્વર પ્રગટ થાય, અને સમયે સમયે અનન્તગુણના વિલાસી બનો.
વળી આનંદઘનજી મહારાજ આત્માની સાથે કેવી રીતે સુરતા રાખવી તેના ઉપર દૃષ્ટાન્ત આપી જણાવે છે કે—ચારપાંચ સાહેલીઓ [illegible]

[illegible]

આત્મભગવાનની ઉપાસનામાંજ અંતરથી સુરતા રાખજો; આવી સુરતા વિના આત્મભગવાન્ શી રીતે પ્રસન્ન થાય ? તમો હાથે કરીને આત્મરૂપી સૂર્યના જ્ઞાન પ્રકાશ- પર રાગદ્વેષરૂપ વાયુ યોગે શુભાશુભ કર્મરૂપ વાદળાં લાવો છો, તેમાં તમારો વાંક છે. અન્યનો વાંક નથી. તમારો આત્મા તેમ કર્યાથી પ્રકાશ ન આપે તેમાં તમેજ કારણીભૂત છો, તમારી મેળેજ તમે ઠાસી ઠાંસીને ગળા સુધી પેટ ભરી અજીર્ણ ઉત્પન્ન કર્યું છે. તમારી મેળેજ બળતા અગ્નિમા કુદકો મારી પડ્યા છો. તમારી મેળેજ તમે સર્પના મુખમા હાથ ઘાલી જીવવાનું ધાર્યું છે. તમારી મેળેજ તાલપુટ વિષ ભક્ષણ કર્યું છે; શું તેનો હવે ઉપાય નથી ? શું તે અમારું મૂળ સ્વરૂપ પ્રાપ્ત કરી શકીશું નહિં ? ઉત્તરમા કે તમે જો-આવી તમારા આત્માની સાથે સુરતા લગાડો તો અલ્પસમયમાં આત્મ પ્રભુને પ્રસન્ન કરશો આત્મા નિર્મળ થયો છતો અનંત ઋદ્ધિ આપશે. એ ઋદ્ધિ સદાકાળ અખંડપણે રહેશે અને તમો તેથી પરમ આનંદના ભોક્તા બનશો માટે આત્મ પ્રભુની સાથે એવી સુરતા લગાડો. નક્કી તમો કલ્યાણમય બનશો. નાણું મળશે પણ ટાણું નહિં મળે. મનુષ્યભવના આયુ- ષ્યની એક ક્ષણ પણ અમૂલ્ય છે તેને નકામી ગાળશો નહિ. પુનઃ પુનઃ આવો સમય મળવાનો નથી. નહિ ચેનો નો યાદૃશી મતિઃ તાદૃશી ગતિઃ-જેવી મતિ તેવી ગતિ સમજી લેજો; કોઇ આકાશમાંથી ઉતરીને તમને કહેવા આવવાનું નથી પણ [illegible] શું દેખી શકાય તેમ

નથી ? છતાં ઘુવડબાલ દેખે નહીં તેમાં સૂર્યનો શો દોષ ? કંઈ નહિ. સમુદ્ર પામવા છતાં કાણો ઘડો ભરાય નહિ, તેમાં સમુદ્રનો શો દોષ ? કંઈ નહિ ઘડાનો જ દોષ ગણાય, વળી કહ્યું છે કે—

गाहा.

पत्त वसंतमासे, पत्ताइ पावंति सयलवणराई ।
जं न करीर पत्तं, ता किं दोसो वसंतस्स ? ॥

વસંત ઋતુ પ્રાપ્ત થયે છતે સઘળા વનરાજી પાંદડાં પામે છે, અને કેરડા ઉપર પાંદડું નહિ તેમાં વસંત ઋતુનો શો દોષ ? કંઈ નહી. તેમ ગુરૂ પણ, આ પ્રમાણે આત્માનું સ્વરૂપ સાધ્ય મોક્ષનું સ્વરૂપ સાંભળ્યા છતાં સર્વ સુખના નિધાન એવા આત્માના ગુણો કોઈ સ્મરતા ન હોય, જે આત્મસ્વરૂપને ભૂલી જાઓ તેમાં આપણો જ દોષ છે, માટે તે દોષને દૂર કરવા આત્મસ્વરૂપને ઓળખાવનારી [illegible] બનો, અને આરસીમાં મુખ, [illegible] ચિત્રમાં ચિત્ર, સ્વામીમાં સ્વામી, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

છે. તેનું ચિત્ત જરા માત્ર અન્યત્ર જતું નથી અને પોતાનું કાર્ય બજાવે છે. તેમ જે પુરુષ **આત્મજિન**ના ધ્યાનમાં અંતરથી **સુરતા સાધે છે,–વ્યવહાર કાર્યના અનેક પ્રસંગને પામીને પણ અંતરથી આત્માની સાથે સુરતા એક ધારાએ ચલાવે છે, તે ભવ્ય, કર્મ મર્મનો નાશ કરી વિજય વરમાળા પ્રાપ્ત કરે છે.** વળી જેમ જુગારીના મનમા જુગારની ધૂન લાગી રહેલી હોય છે, જુગારી જ્યાં જાય ત્યા જુગાર રમવાનો દાવ શોધ્યા કરે છે, જુગાર રમતા ખાવાની પણ સરત ચૂકી જાય છે, જુગાર વિના તેને ચેન પડે નહિ; જુગાર રમવાનું મળ્યું કે જાણે મોટું રાજ મળ્યું એવી વૃત્તિવાળો હોય છે; જેની સુરતા જુગારની સાથે અંતરથી બંધાયેલી હોય છે તેમ જે પુરુષની **સુરતા આત્મારૂપ પરમાત્માની** સાથે લાગી રહેલી છે, અને જ્યા જાય ત્યાં **આત્માના** સ્વરૂપની ધુન અતરથી લાગી રહેલી હોય છે, તેને પરભાવની રમણુતા વિષ્ટાના ઝાંઝરાની પેઠે બીલકુલ નીરસ લાગે છે અને **આત્માના** સ્વરૂપના ધ્યાનમા ખાવાનુ પણ જેને નીરસ લાગે છે. અલબત્ત ક્ષુધાવેદનીયના ઉદયે ખાય અને પીવે, પણ અતરથી તેની **સુરતા** આત્માની સાથે જ લાગી રહેલી હોય, **આત્માનુ** મનન સ્મરણ, તેની ભક્તિ, તેમા તન્મયતા કરે, તેના વિના અન્યત્ર ચેન પડે નહી એવી રીતે **આત્માની** સાથે **નટવત્ સુરતા** સાધી **આત્મશક્તિ** પ્રકટાવો, અને નિરંજન નિરાકાર અખંડાનંદના ભોક્તા બનો એમ શ્રી આનંદઘનજીની હિતશિક્ષા છે વળી તેઓશ્રી જણાવે છે કે–

જેમ કામી પુરુષ, જુવાન સ્ત્રીને દેખી કામી બને છે,

તેને વારંવાર યાદ કરે છે, વારંવાર કામના અર્થે તેને મળવા ઇચ્છે છે, તેના વિના તે સર્વત્ર શૂન્ય દેખે છે, તેના મનમાં ધારેલી સ્ત્રીનાજ વિચારો રમ્યા કરે છે, સારમાં સાર તે સ્ત્રીને ગણે છે, તેના માટે તનમનધન કુરબાન કરે છે. ગમે તે ઠેકાણે હોય, ખાતો પીતો હોય, વાતો કરતો હોય, કાર્યમાં, કામકાજ કરતો હોય તો પણ તે પુરુષની સુરતા કામના વિષયમાં કામિનીના દેહ તરફ લાગી રહી હોય છે. તેમ તમે પણ સારમાં સાર આત્માને જાણી, પ્રાપ્યમાં પ્રાપ્ય ગણી, આદેયમાં આદેય ગણી આત્માની સુરતા લગાડો તથા વારંવાર આત્મધર્મને સ્મર્યા કરો. તમને આત્માથી ગુણવાન ભિન્ન દિસતા જે આ જગતના સર્વ પ્રાકૃત પૌદ્ગલિક વસ્તુઓ છે તેને અસત્ય ગણી સત્યરૂપ આત્માના [illegible] મન [illegible] પણ, આત્મધર્મની પ્રાપ્તિ [illegible] આત્મધર્મના [illegible]

[illegible]

સર્વોત્તમ વાત આત્માની સાથે સુરતા સાંધવી તે છે. શ્રી આનંદઘનપ્રભુ એમ કહે છે કે-તમે તેવી રીતે આત્મપ્રભુ વા તીર્થંકરપ્રભુની સાથે સુરતા અવિચ્છિન્ન ધારણાથી લગાડી પ્રભુનું નામ લ્યો. પ્રભુનું સ્મરણ કરો. ચોથા ગુણઠાણાથી આવા પ્રકારની સુરતા-ભેદજ્ઞાન પ્રાપ્ત થતાં થાય છે. પુદ્દગલનો ધર્મ અને આત્મધર્મનું જ્ઞાન જ્યારે થાય છે, ત્યારે હંસ જેમ દુધ અને પાણીને ચંચુથી જુદા કરી નાંખે છે તેમ જે જીવ, ભેદજ્ઞાન યોગે આત્મા અને પુદ્દગલની ભિન્નતા વિવેકદૃષ્ટિથી કરે છે, તે ભવ્યજીવ, પૂર્વોકત પ્રકારની સુરતાનો અધિકારી થાય છે. એવી સુરતા શું તમે પ્રાપ્ત કરી શકવાના નથી? કેમ નથી કરવાના? પ્રયત્નથી સર્વ કાર્ય સિદ્ધ થાય છે. પ્રયત્ન કરો!! પ્રયત્ન કરો ઇચ્છિત વસ્તુની પ્રાપ્તિ થશે સતત ઉત્સાહ રાખો, ટીપે ટીપે સરોવર ભરાય, અને કાંકરે કાંકરે પાળ બંધાય. તમે પણ તેવા પ્રકારની સુરતા આત્માની સાથે સાધી શકશો. આજથી વા આવતી કાલથી તમે ખંતપૂર્વક મહાવરો પાડો, અને હરરોજ સુરતાનો અભ્યાસ વધારતા રહેજો તેને માટે અમુકકાળનો નિયમ કરજો પ્રથમ તો કંટાળો આવશે, ચિત્તમાં ગભરામણ થશે, પણ તમે ઉત્સાહ અને ખંતથી સતત પ્રયત્ન કરજો, અને વિશ્વાસથી સુરતાના અભ્યાસમાં જોડાજો-નક્કી તમો અમુક આગળ ચડતી સ્થિતિવાળી અને પવિત્ર સ્થિતિ તમારા આત્માની જોશો. આવી રીતે સુરતા સાધ્યા વિના કલ્યાણ થવાનું નથી શુકલધ્યાનના પાયામાં સુરતાનો અંતર્ભાવ

થાય છે ધર્મધ્યાનમાં પણ શુદ્ધતાનો અંતર્ભાવ થાય છે. સાધ્યની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરતાં શુદ્ધતાના, ગુણ ઠાણાની અપેક્ષાએ અનેક જીવ આશ્રયી અસંખ્યાત ભેદ પડે છે. સર્વથા આત્મસ્વરૂપની શુદ્ધતા, ગુણનો અવાપ્તિ છે. આત્મસ્વરૂપમાં શુદ્ધતા લાવવાને એક [illegible] છે. જેમ એક સોનીની દુકાનમાં બેઠો બેઠો સોની સોનાની વસ્તુઓમાં [illegible] કરતો હતો તેની શુદ્ધતા એટલી તો ત્યાં પરોવાઈ કે ત્યાં રાજાનું સૈન્ય ગયું તો પણ તેનું જાણ્યું નહિ. પ્રશ્ન થાય કે, શું ત્યારે અમે ગૃહસ્થાવાસમાં છતાં ચિત્ત ધાર્મિક તો સંસારનાં કાર્ય શી રીતે થાય? તેના ઉત્તરમાં [illegible] તમને [illegible] કે સંસારનાં કાર્ય કરતાં પણ તમારી શુદ્ધતા આત્મામાં સ્થાપી રાખો. [illegible]

[illegible]

રુની કૃપા છે, અને આપેલા ઉપદેશાનુસાર વર્તન કરવું એજ શિષ્યનું કાર્ય છે. સર્વ ઉપર પ્રેમભાવ દર્શાવતા રહો. કીડીથી તે ઇંદ્રપર્યંત સર્વ ઉપર પ્રેમ–ભ્રાતૃભાવ રાખો; તમે જ્યાં સુધી બીજા પ્રાણીઓમાં રહેલી આત્મશક્તિની અવગણના કરી તેના ઉપર દ્વેષ કરો છો, તથા તેમના ઉપર ક્રોધ તથા તેમનું ભૂંડું ઇચ્છો છો ત્યાં સુધી તમારો, તમારા શરીરમાં રહેલા આત્મપ્રભુ ઉપર પ્રેમ થયો નથી. જો પોતાના આત્મપ્રભુ ઉપર પ્રેમ થયો હોય તો બીજાના શરીરમાં રહેલા આત્માઓ પણ પોતાના આત્મા સમાન છે તો તેનું ભૂંડું કેમ ઇચ્છાય?? કેમ કરાય ? હજી તમારા આત્મપ્રભુ ઉપર તમારી ખરી ભક્તિ પ્રકટી નથી. ઉપર ઉપરથી સ્નાન કરી ટપકું કપાળમા કર્યું, વા છાપ લગાવી, વા ગળામા કંઠી ઘાલી, વા પ્રભુના ભક્તો ગણાવવા અનેક જાતનાં વેશો ધારણ કર્યા, પરંતુ જ્યાંસુધી આત્મપ્રભુ સમાન બીજા પ્રાણીઓના આત્મા ગણી તેમના ઉપર પ્રેમ, ભ્રાતૃભાવ અને દયા રાખી નહી, ત્યાં સુધી ઉપરના દેખાવોથી તમારા શરીરમાં રહેલા આત્માને પરમાત્મારૂપ બનાવી શકવાના નથી. માટે સાધકો !! સર્વ જીવો ઉપર પ્રેમ ધરો !! પ્રેમ ધરો !! સર્વ જીવોના કલ્યાણમાં રાજી થાઓ !! તમારામાં રહેલી આત્મસત્તા કોઇનું અકલ્યાણ ઇચ્છતી નથી અને તમે જ્યારે કોઇનું પણ અહિત ઇચ્છતા નથી ત્યારે આત્મસામર્થ્ય અનુભવવાને યોગ્ય અધિકારી થાઓ છો. પ્રત્યેક પ્રાણીનું ભલું અંતઃકરણથી નિરંતર હિત ઇચ્છવું એજ આત્મ-

ધર્મની યથાર્થ ભક્તિને સૂચવનાર લક્ષણ છે. જે પ્રાણી અપકાર કરે છે તેના પ્રતિ પણ જેઓ પરમ પ્રેમ દર્શાવતા નથી, પરંતુ તેનું ખરાબ કરવા તત્પર થાય છે તેઓ, આત્મધર્મના અદ્ભુત સામર્થ્યને કદી પણ પ્રાપ્ત કરતા નથી.

પ્રિય વાચકો! ચરમજિનેશ્વર શ્રી વીરપ્રભુએ ચંડ-કૌશિક નાગ જે પોતાને કરડયો તેના ઉપર કેવી કરુણા દર્શાવી હતી! સંગમદેવના ઉપર પણ તેમણે કેવી કરુણા દર્શાવી હતી તેમનું અંશમાત્ર પણ અહિત મનથકી ચિંતવ્યું નહોતું. જુઓ તેમની કેવી કૃપા! કેવો ભ્રાતૃભાવ! એવી [illegible] તેઓશ્રીએ કૈવલ્યજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું. એવી કૈવલ્યજ્ઞાન શક્તિ પ્રાપ્ત કરવાને આપણે પણ તેમના પગલે ચાલવું જોઇએ. [illegible] પ્રત્યેક આચરણ જો સમજાય તો તે આપણી [illegible] હેતુભૂત છે તથા ત્રેવીસમા તીર્થંકર શ્રી પાર્શ્વ-[illegible] પ્રભુ કે તેઓ કમઠજોગી પાસે ગયા, ત્યાં સમભાવ [illegible] સર્પ બળતો હતો, તેને મહામંત્ર નવકાર, [illegible] ધરણેન્દ્ર [illegible]

[illegible]

દેવતાને શિક્ષા આપવા સમર્થ હતા. પરંતુ જાણો છો કે મોટા મહાત્માઓની દયા-કરુણા-પ્રેમ પણ મોટા હોય છે. તેથી તેઓશ્રી ધ્યાનમાજ આરૂઢ થઇ આત્મસ્વરૂપમા તલ્લીન થયા. તે વખતે નવકાર સંભળાવેલા નાગના જીવ ધરણેન્દ્રે આ ઉત્પાત જાણ્યો, અને તે ત્યા આવ્યો અને મેઘમાલીને સમજાવ્યો અને કહ્યું કે-શ્રી પાર્શ્વપ્રભુ દયા કરુણાની મૂર્તિ છે. તેમના પ્રતિ આવું આચરણ આચરવાથી આપણો આત્મા ઉચ્ચ સ્થિતિને પામે નહિ. એમ સમજણ પાડવાથી મેઘમાલી દેવતાએ પણ પાર્શ્વપ્રભુને ખમાવ્યા, અને કરેલા અ-પ્રકૃત્યનો ખરા અંત:કરણથી પશ્ચાત્તાપ કર્યો. અહો શ્રી-પાર્શ્વપ્રભુની કેવી કરુણા! કેવો ભ્રાતૃભાવ! આપણે પણ તેમના પગલે ચાલી તેવા થવા પ્રયત્ન કરીએ તો અવશ્ય તેવા પરમાત્મદશાવાળા થઇ શકીએ. તેમાં કશો સંશય નથી પવિત્ર સજ્જનો તમે પણ આત્મોન્નતિના માર્ગમાં જોડાતાં પ્રથમ અન્યનું અકલ્યાણ ઇચ્છવું, એવો મનમાં પણ કદી સંકલ્પ કરવા ઇચ્છશો નહિ. હું ધારૂં છું કે આ કથન પ્રમાણે વર્તન કરતાં તમે ખચકાશો, પણ તમો ગમે તેટલાં દુ:ખ પડે પણ હું તે પ્રમાણે વર્તીશ એવા દૃઢ વિશ્વાસથી પ્રવૃત્તિ કરશો તો પ્રથમ પ્રયાસ-માં વિઘ્નો પણ જાગશે, પણ અંતે જ્યારે આ માર્ગને કદી મૂકવાના નથી એવો દૃઢ વિશ્વાસ જાગ્યાથી તમારો આત્મા પ્રભુરૂપ છે, તે પોતાના સામર્થ્યથી મદદ કરશે, શાંતિ ફેલાવશે અને તમારો આત્માજ શક્તિમાન થઇ સર્વ વાંછિતોને સિદ્ધ કરશે. મોટા મોટા

મહાત્માઓને પણ આ માર્ગમાં પ્રવર્તતાં દુઃખ પડ્યાં છે પણ તે અશાંતિનાં વાદળ અંતે દૂર થયાં છે અને તેમના આત્માઓ મહાકલ્યાણની પ્રાપ્તિ વરી છે. માટે તમારા ઉપર પૂર્ણ વૈરભાવ રાખતો હોય તેનું પણ ભૂરું ઇચ્છશો નહીં; તેનાથી સાવચેતીથી ચાલજો. એ જ નીતિનો માર્ગ છે. સર્વનું હિત ઇચ્છો, સર્વ પ્રાણી માત્રો. મૈત્રી ભાવના અંતઃકરણમાં રાખ્યા કરો. પ્રાણી માત્ર ઉપર પ્રેમ કરવાથી અને તેમનું યથાશક્તિ હિત કરવાથી અને તેમને [illegible] બતાવવાથી તેમનું કેટલું હિત આપણે કરતા હોઈએ છીએ, તેના કરતાં તેમ કરવાથી આપણું હિત અનંતગણું કરીએ છીએ, તે સારમાં રાખજો. [illegible] પ્રમાણમાં બીજાને આશીર્વાદ રૂપ થતા હોઈશું તેના કરતાં વિશેષ પ્રમાણમાં નિશ્ચે આપણે પોતે પરમાત્મા રૂપ થયેલા હોઈશું. [illegible] જે પ્રમાણમાં આપણે સર્વ પ્રાણી માત્ર ઉપર પ્રેમ, દયા, કરુણા, [illegible]

ઉપર પ્રેમ કરવો. અને તેમનું યથાશક્તિ પ્રતિદિન હિત સાધવા પ્રયત્ન કરવો એજ પોતાનો મહાસ્વાર્થ છે અને એજ પરમકલ્યાણનો માર્ગ છે. બાળક, યુવાન્ અને વૃદ્ધ, જોગી, ભોગી, સન્યાસી, સ્ત્રી, પુરુષ, રંક અથવા રાજા, ધનવાન્ વા નિર્ધન, પંડિત અગર મૂર્ખ, મિત્ર વા શત્રુ, સગું વા અસગું, ગુણી વા અવગુણી સર્વના ઉપર પ્રેમની અખંડધારા ચલાવો અર્થાત્ તેઓનું સારું ઇચ્છો; તેઓ પ્રતિ અનિષ્ટ સંકલ્પ લેશ માત્ર પણ કરશો નહીં. વળી સંગ્રહનયની સત્તાએ જોતાં સિદ્ધના અને સંસારીજીવ બન્ને સરખા છે, માટે શકિતભાવે રહેલો આત્મધર્મ, વ્યકિતભાવે કરવો હોય તો સમભાવથી આત્મભાવથી તમારૂં વર્તન શુદ્ધ રાખો. સર્વ પ્રાણીઓ ઉપર આપણે સમભાવ રાખીએ છીએ, ત્યારે સર્વ આપણને પોતાના આત્મારૂપ ગણે છે. અને ભ્રાતૃભાવથી સર્વની આપણા પ્રતિની વૈરબુદ્ધિ છૂટી જાય છે. દેવો રાક્ષસો પણ આપણને સહાય કરે છે.

સર્વ પ્રાણીઓના હિતમા પ્રીતિવાળા થવાથી જે જે અગણ્ય લાભો સંપ્રાપ્ત થાય છે, તે જો મનુષ્યો યથાર્થ અવબોધતા હોય, અને અનેક પ્રાણીઓ પર વિદ્વેષ તથા તેમને દુઃખ આપવાથી કેવા કેવા દુઃખોની પ્રાપ્તિ થાય છે તે તેમની સમજણમા સ્પષ્ટ જણાતું હોય તો જગતમાંથી હિંસા, અસત્ય, ચોરી, જારી, વિશ્વાસઘાત, નિંદા, કલંક, દગાફટકા, પ્રપંચ, છળ, અન્યાય, વિગેરે દુર્ગુણોનો સત્વર નાશ થઈ જાય, અને આ મૃત્યુલોક સ્વર્ગસમાન થાય.

અધ્યાત્મબળને પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છાવાળાઓને પુનઃ પુનઃ ભલામણ કરવામાં આવે છે કે–તમે સર્વ પ્રાણી ઉપર પ્રેમ, દયા ને બ્રાતૃભાવ રાખો. જ્યાંસુધી આ ત્રણ ગુણોને તમોએ આચરણમાં મૂક્યા નથી ત્યાંસુધી તમો અધ્યાત્મબળની પ્રથમ ભૂમિકાના અધિકારી થયા નથી. પ્રાણી માત્રમાં પ્રેમ, દયા ને બ્રાતૃભાવ નહિ રાખો, ત્યાંસુધી અધ્યાત્મસિદ્ધિનો એકડો કાઢતાં પણ તમોને નથી આવડ્યો, એમ નક્કી માનજો. આ ત્રણ વસ્તુઓ સાધવી ઘણી સરળ છે. આવા વિચાર પ્રેમ, [illegible]

[illegible]

થઈ જાય છે; તેથી ઉલટું ગમે તેવો દોષવાન્ મનુષ્ય હોય અને બીજાના ગુણો તરફ દૃષ્ટિ દે છે અને કદી કોઇની નિંદા કરતો નથી અને પરમાં પરમાણું જેવડો ગુણ હોય તો પણ પર્વતના સમાન લેખી તેની સ્તુતિ કરે છે, તો તેવો પુરુષ સદ્દગુણી બને છે; માટે દોષ દેખી તમે કોઇની જરા પણ નિંદાને વિયોગથી કરશો નહિ, અને એ પ્રમાણે નિંદાનો સર્વથા ત્યાગ કરવાથી તમો અધ્યાત્મજ્ઞાનના અધિકારી થશો, અને તમે સુખેથી આત્મસન્મુખગમન કરશો.

ધનવડે જ બીજાઓનું હિત થાય છે એમ તમે કદી માનશો નહિ. ધનથી ઘણા પ્રસંગે અન્યનું હિત સાધવાને બદલે અહિત સાધવાનો સંભવ રહે છે. તેથી અન્યના દુઃખ ટાળવા તમારી પાસે પૂરતુ ધન ન હોય અથવા હોય પણ તે ખરચવા દાનાંતરાયને લીધે તમારો જીવ ચાલતો ન હોય તો ચિંતા કરશો નહિ. વિચારરૂપ મહાધન તમને તમારી જિંદગીમા પ્રાપ્ત છે. તે રાત્રિ દિવસ વાપરીએ તો પણ ખૂટે એવું નથી વળી તે વિચારરૂપ ધન જ્યારે વાપરવાની કળા હસ્તગત થાય છે ત્યારે તે વિચારધન એટલું બધું સામર્થ્યવાળું જણાય છે કે આ લૌકિકધન જે સોનું રૂપું હીરા રત્નરૂપ ધનનું બળ તેના આગળ તુચ્છ જણાય છે. લૌકિકધન ક્ષણિક હિતને સાધે છે ત્યારે તમારામાં રહેલું વિચારરૂપ ધન તેનું દાન ચિરસ્થાનના હિતને સાધે છે. માટે તમારી પાસે લૌકિક ધન ન છતાં પણ પ્રાણી-આના હિતના સંકલ્પો જે તમે પ્રકટાવશો તો તમે

અન્યોના પરમ ઉપકારી બનશો. દુઃખનો ઉપાય [illegible] પાસે છે, [illegible], દુઃખનો ઉપાય [illegible] કે [illegible] [illegible] નથી, સ્વર્ગમાં કે પાતાળમાં નથી [illegible] [illegible] કે અર્વાચીનવિજ્ઞાનમાં નથી. હિમાલય પર્વતની ગુફામાં કે [illegible] ઝાડીમાં દુઃખનો ઉપાય નથી [illegible]

બની જાઓ છો. ? સ્થિર થાઓ ! ! ધૈર્યને અવલંબો ! ! પોતાનું શુદ્ધ સ્વરૂપ વિચારો. પોતાના આત્મસ્વરૂપના વિચાર તરફ વળવું એ તો સ્વાભાવિક સરલ માર્ગ છે. આત્માના વિના પરભાવ સંબંધી અશુદ્ધ વિચાર કરવા એ તો અસ્વાભાવિક છે. જેમ અગ્નિમા ઉષ્ણતાનો સ્વાભાવિક ગુણ છે, જળમા શીતતાનો સ્વાભાવિક ગુણ છે, તેમ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર વીર્યમય પોતાના આત્માના સ્વરૂપનું ધ્યાન કરવું, પોતાના આત્માના અસંખ્યાત પ્રદેશમા સ્થિર દૃષ્ટિથી લયલીન થવું તે તમારો સ્વાભાવિક શુદ્ધ ધર્મ છે. તેના સંબંધી જે ચિંતવન, મનન, તે સર્વ શુદ્ધ વિચારોથી તમો આત્માની અનંતીઋદ્ધિ જે તિરોભાવે હતી તેને છતી ભાવે કરો છો, અને એ શુદ્ધવિચાર સ્વરૂપ આત્મધ્યાનથી અનંત કર્મની વર્ગણાઓ તમારાથી દૂર થાય છે, અને તમારી ઋદ્ધિ જે સ્વાભાવિક છે, તે પ્રકટ થાય છે.

અધ્યાત્મસારમાં તે ધ્યાનની ઉત્તમતા વિષે કહ્યુ છે કે,

श्लोक —

यत्र गच्छति परं परिपाकं, पाकशासनपदं तृणकल्पम्;
स्वप्रकाशसुखबोधमयं, तद्ध्यानमेव भवनाशि भजध्वम् ॥१॥

આત્માના સ્વરૂપના શુદ્ધ વિચારરૂપ ઉત્કૃષ્ટ ધ્યાન પરિપકવતાને પામે છે તે મુનિમહારાજ–યોગી ઇંદ્રની પદવીને પણ તૃણ સમાન ગણે છે, માટે ભવ્યજીવોએ પોતાના આત્મધર્મનો પ્રકાશ કરે એવું આત્મજ્ઞાનમય જે ધ્યાન છે જે

બાધનો નાશ કરે છે તેનું સેવન કરવું. વળી ધ્યાનની ઉન્નતા જ્ઞાનના ધણી શ્રી યશોવિજયજી ઉપાધ્યાય કહે છે કે,

श्लोक -

यत्र नार्कविधुतारकदीपज्योतिषां प्रसरतामवकाशः ।
ध्यानभिन्नतमसामुदितात्मज्योतिषां तदपि भाति रहस्यमुच्चैः ॥

જે, ધ્યાનના પ્રભાવથી આગળ-સૂર્ય, ચંદ્રમા અને તારા [illegible]

કરનાર, કર્મથી બંધાતો નથી. આત્મધ્યાનીના મુનીંદ્રને ઇંદ્ર, ચંદ્ર, નાગેંદ્ર અને રાજાની શ્રેણિ નમસ્કાર કરે તો પણ આત્મધ્યાની તેથી ખુશી થતો નથી, અને કોઇ તેનો તિરસ્કાર કરે છે તો પણ તેથી તે નાખુશ થતો નથી. કોઈ કહે છે કે ચંદ્રમાં અમૃત રહ્યું છે, કોઇ નાગ લોકમાં અમૃત રહ્યું છે એમ કહે છે, કોઈ દૂધમાં અમૃત રહ્યું છે એમ માને છે, પણ આત્મજ્ઞાની પુરૂષ કહે છે કે તે સ્થાને અમૃત નથી–ખરું અમૃત કે જેની પ્રાપ્તિથી જન્મ, જરા અને મરણના રોગ ટળે એવું અમૃતતો આત્મધ્યાનમાં રહ્યું છે એમ નક્કી સમજજો. અનંતતીર્થંકર મહારાજાઓ આ પ્રમાણે કથે છે, અને તેઓએ શુક્લધ્યાન ધ્યાઈને અમૃત પ્રાપ્ત કર્યું છે, અને તેથી આપણે પણ પ્રભુના માર્ગે ચાલી ધ્યાન દ્વારા આત્મામાં રહેલું અમૃતત્વ પ્રાપ્ત કરવું જોઇએ.

હે પ્રિય સુખસાધકો! તમો એ પ્રમાણે આત્માને પરમાત્મા લેખી તેના ધ્યાનમા નિમગ્ન થશો એટલે તમને અધ્યાત્મસુખની ખુમારી અનુભવાશે કસ્તુરીની સમીપમાં જતાં તેની ગંધ પ્રાપ્ત થાય છે, લસણની સમીપમા જતા તેની ગંધ પ્રાપ્ત થાય છે, ચંપાની સમીપમા જતા તેની ગંધ પ્રાપ્ત થાય છે, તમે જે વસ્તુની સમીપમા જશો, તે વસ્તુમા જેવા ગુણ હશે તેવા તમને સંપ્રાપ્ત થશે જો તમે રાગદ્વેષની સમીપમા જશો તો તેનું ફળ પ્રાપ્ત કરશો. શુદ્ધ વિચારની સમીપમા એટલે શુદ્ધ વિચારને સેવન કરશો તો તેનું ફળ સંપ્રાપ્ત કરશો તમે અનંત ચૈતન્યશક્તિધારક આત્માની સન્મુખ જશો, અર્થાત

પેઠે હૃદયમાં સ્થિર કરજો અને આત્માની સન્મુખ વળજો. પ્રિયભાઈ!! **તમને આત્માના સ્વરૂપની વાટે વળતાં અને આત્મધ્યાનના રસ્તામાં ચાલતાં મિત્રોની મુલાકાત થશે.** શું મિત્રોની? હા **મિત્રોની** મુલાકાત. ત્યારે તે મિત્રોનાં નામ શા છે! સાંભળો. **ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ, એ ચારની ચોકડી કહેવાય છે, તે તમારી પાસે આવી તમને રસ્તામાંથી પાછા વાળશે. પણ તમે તેને ખરા મિત્રો ધારશો નહિ હો!!!** એ ચાર, ચંડાળ ચોકડી જેવા મિત્રો છે—એ ચાર મિત્રોએ તમને આડા માર્ગે વાળી ચોરાશી લાખ જીવયોનિમા અનંતીવાર પરિભ્રમણ કરાવ્યું છે હજી એ ચંડાળ ચોકડી તમને છેતરી આડામાર્ગે લઇ જશે, માટે વારંવાર કહેવામા આવે છે કે—એ ચાર કષાયરૂપ ચંડાળ ચોકડીના સામું પણ જોશો નહિ. એમને તો દોઢ ગાઉથી નમસ્કાર કરજો. તમને અનાદિકાળથી એ ચાર ચંડાળ ચોકડી સાથે મિત્રાચારી છે, **એ તમારા મિત્ર નથી પણ તે તમારા શત્રુ છે, માટે આ હિતવચન એક ક્ષણવાર પણ ભૂલશો નહીં. રાગદ્વેષ રૂપ બે મોહરાજાના યોદ્ધા આત્મમાર્ગ પ્રતિ ગમન કરતાં વચમાં અટકાવવા આવશે પણ તમે આત્મસ્વરૂપમાંજ ઉપયોગ રાખશો. સ્થિર દૃષ્ટિથી તમારા આત્માના અસંખ્યપ્રદેશ તરફ દૃષ્ટિ લગાવીને ચાલ્યા કરશો. એટલે તે પોતાની મેળે પાછા વળશે.** ભાઈ!! આત્માના અપૂર્વ માર્ગમાં તમે કદી પ્રવેશ કર્યો નથી, તેથી તમને પ્રથમ તો કંટાળો તથા અણગમો થાય એ સ્વાભાવિક છે, પણ તમો ધૈર્ય તથા આત્મ ધારણા કરી આગળ ચાલજો!! **રસ્તામાં જતાં**

दीसी देखाडी शास्त्र सर्व रहे, न लहे अगोचर वात।
कारज साधक बाधक रहित ए, अनुभवमित्त विख्यात॥
वीर जिनेश्वर० ॥ ५ ॥

अहो चतुराइ अनुभवमित्तनी, अहो तम मित्तप्रतीत।
अंतरजामी स्वामी समीप ते, राखी मित्तशुं रीत॥
वीर जिनेश्वर० ॥ ६ ॥

अनुभव संगे रंगे प्रभु मीलया, सफल फलयां सवी काज।
निज पद संपद जे ते अनुभवे, आनंदघन महाराज॥
वीर जिनेश्वर० ॥ ७ ॥

ભાવાર્થ—પ્રથમ સાલંબન ધ્યાને શ્રી વીરપ્રભુને ઉદ્દેશીને પ્રથમ પક્ષે સ્તવના કરે છે રાગ દ્વેષરહિત તમે હે પ્રભુ ! ! જગજીવન છો. તમારું સ્વરૂપ હે પ્રભુ ! મને અનુભવ મિત્રે હિત આણી કહ્યુ છે, તે સ્વરૂપ જુદા જ પ્રકારનું છે, બીજા પક્ષમા રાગદ્વેષને જીતનાર હે વીર મહાયોધ ! હે આત્મા ! ! તું મોટામા મોટો ઈશ્વર છે; જ્ઞાનદર્શનચારિત્રરૂપ લક્ષ્મી તારામા છે માટે તું પરમેશ્વર છે. રાગદ્વેષને જીતવા તું મહાવીર છે એવું તારું અકળસ્વરૂપ મને અનુભવમિત્રે ! હિતથી કહ્યુ તે બતાવું છું.

શ્રી વીરપ્રભુ પરમેશ્વર જયવંતા વર્તો ! હે પ્રભુ ! તમે જગતના જીવન છો

વચનને અગોચર એટલે વચનથી પણ જેનું સ્વરૂપ વર્ણન પૂરેપૂરું કરી શકાતું નથી, એવું જેનું સ્વરૂપ છે, અને જે

વાટે વળતાં વચ્ચે પૂર્વોક્ત મતિજ્ઞાન શ્રુતજ્ઞાનના ઉપયોગથી ધ્યાન કરતાં રસ્તામાં મળ્યો. તેણે વિગતે કરી એટલે હેતુ લક્ષણ પ્રમાણ ગુણપર્યાયથી જેવું જેવુ આત્મસ્વરૂપ હતું તેવું ભાખ્યું અને તેથી હું પોતે જ પરમાત્મા છું, **મારી અંદર અનંતજ્ઞાન, અનંતદર્શન, અનંતચારિત્ર અનંતવીર્ય ગુણ, આદિ અનંત ગુણભર્યા છે;**–એવો મને તે અનુભવમિત્રે નિશ્ચય કરાવ્યો તે નિશ્ચય સામાન્ય નહિ પણ ચોળમજીઠના રંગ જેવો કરાવ્યો, સાક્ષાત્ પરમાત્મારૂપ મારા આત્માને મેં જાણ્યો, ઓળખ્યો, અહો કેટલો આનંદ, મારા સર્વ કાર્ય ફળ્યાં. અહો અનુભવ મિત્ર ! તેં તો અપૂર્વ મિત્રતાનો હક્ક બજાવ્યો તે સર્વથી અલૌકિક છે, કેમકે જેના ધર્મમા નયનો પણ પ્રવેશ નથી, એટલે **નૈગમ, સંગ્રહ, વ્યવહાર, ઋજુસૂત્ર, શબ્દ, સમભિરૂઢ અને એવંભૂત એ સાત નયથી દરેક વસ્તુનું યથાર્થ પક્ષપાત રહિત સ્વરૂપ સમજી શકાય છે,** તેમ એ સાત નયથી આત્માનું અનેકાંતપણે સ્વરૂપ સમજવામાં આવે છે પણ અનુભવજ્ઞાનમાં નય પ્રસરી શકતા નથી **તેમ નિક્ષેપા ચાર છે. નામ, સ્થાપના, દ્રવ્ય અને ભાવ** એ ચાર નિક્ષેપા પણ દરેક વસ્તુના જ્ઞાનમા ઉપયોગી છે, પણ તેમાં પ્રસરતા નથી, એટલે પ્રમાણથી તેના સ્વરૂપનો નિર્ધાર થાય છે, પણ તે આત્મધર્મમા પ્રમાણ પણ પ્રવેશ કરી શકતું નથી; **એટલે પ્રમાણ તે આત્મજ્ઞાન થવામાં પ્રથમ ઉપયોગી છે, પણ અનુભવજ્ઞાનમાં પ્રમાણ પ્રસરતું નથી.**–પ્રમાણના ભેદ બે છે, એક પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ અને બીજું પરોક્ષ પ્રમાણ.

સુખ દુઃખની ચેષ્ટા કરનાર આત્મા શરીરમાં છે. જ્યાં સુધી આત્મા શરીરમાં છે ત્યાં સુધી ઇંદ્રિયોદ્વારા સુખ દુઃખની ચેષ્ટા થાય છે. મૃતક શરીરમા ઇંદ્રિયો વા શરીરદ્વારા સુખદુઃખની ચેષ્ટા થતી નથી. વા મૃતક શરીરમા પ્રત્યેક ઇંદ્રિયો પોતપોતાના કામથી રહિત થાય છે, તેથી તેમાં આત્મા નથી. **જે શરીરમાં આત્મા છે ત્યાં ઇંદ્રિયોદ્વારા તથા શરીરદ્વારા સુખ દુઃખની ચેષ્ટા થાય છે, માટે ઇંદ્રિયો તથા શરીરની સુખ દુઃખાદિ ચેષ્ટાથી શરીરમાં આત્માને સિદ્ધ કર્યો, માટે તે અનુમાન પ્રમાણ સમજવું. તથા દેવલોક, નરક, નિગોદ વગેરેના વિચારોને સૂત્ર સિદ્ધાંતથી જાણીએ છીએ. તે આગમ પ્રમાણ જાણવું. તેમ કોઇ વસ્તુની ઉપમા આપીને વસ્તુને ઓળખાવવી તે ઉપમાન પ્રમાણ જાણવું.**

એ પૂર્વોક્ત પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ, અનુમાન પ્રમાણ, આગમ પ્રમાણ, ઉપમા પ્રમાણ—એ ચાર પ્રમાણથી આત્માને જાણે એટલે મતિજ્ઞાની, અને શ્રુતજ્ઞાની એવો ભવ્ય આત્માર્થી જીવ, પોતે આત્માને જાણવાની ઇચ્છાવાળો થયો છતો વિચારે કે હું શી રીતે આત્માને જાણું? તથા તેનો નિરધાર કરું? પ્રથમ એમ વિચારે કે શરીરમાં રહેલા અરૂપી આત્માને કોઇએ પ્રત્યક્ષપણે દેખ્યો છે? તો કહે હા, કેવળી ભગવંતે પ્રત્યક્ષપણે આત્માને જાણ્યો છે તથા દેખ્યો છે. હાલ મને કેવળજ્ઞાન નથી, તો પણ કેવળીએ આત્માને પ્રત્યક્ષ જાણ્યો, દીઠો માટે આત્માની સિદ્ધિમાં પ્રત્યક્ષપ્રમાણ મને

[illegible]

અનુભવજ્ઞાન જાણવું. નૈયાયિકોએ ઇન્દ્રિયજન્ય જ્ઞાનને પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન કહ્યું છે, પણ તે તો પરોક્ષ જ્ઞાન છે. ઇંદ્રિય જન્ય જ્ઞાનનો મતિજ્ઞાનમાં તથા શ્રુતજ્ઞાનમાં સમાવેશ થાય છે. મતિ અને શ્રુતથી આત્માનું સ્વરૂપ કંઇક જાણી શકાય છે પણ તે પરોક્ષપણે છે. આત્માર્થી જીવને સાધક અવસ્થામાં પણ પ્રત્યક્ષપણે જ આત્મજ્ઞાન કરાવનાર તથા નિશ્ચય કરાવનાર કેવળજ્ઞાનના સરખું અનુભવજ્ઞાન છે. એવો અનુભવજ્ઞાનનો મહાઅદ્‌ભુત પ્રભાવ છે, તે અનુભવજ્ઞાન જાણે કેવળજ્ઞાનરૂપી સૂર્ય. હૃદયમાં ઉગ્યો હોય એવું શોભી રહ્યું છે.

નય તથા નિક્ષેપા પણ આત્માનું પરોક્ષપણે જ્ઞાન તથા શ્રધ્ધા કરાવી આપનાર છે, માટે તે પ્રત્યક્ષપણે જ જેમ તેમ ભાસન તથા નિર્ધાર કરાવી આપનાર નય, નિક્ષેપા તથા પ્રમાણ નથી, માટે આનંદઘનજી મહારાજ કહે છે કે–નય, નિક્ષેપા અને પ્રમાણ પણ સાધકજીવને આત્મજ્ઞાનમાં તથા તેની શ્રધ્ધામાં પરોક્ષપણે પ્રસરે છે. એટલે પ્રકાશ કરે છે, વિકાસ કરે છે, કારણીભૂત થાય છે, પણ પ્રત્યક્ષપણે જાણવામા પૂર્વોક્ત એ ત્રણનો પ્રસાર નથી, એટલે કારણીભૂત નથી. આત્મસ્વરૂપનું પ્રત્યક્ષ જાણપણું એ ત્રણથી થતું નથી. પણ પ્રત્યક્ષપણે એવા શુદ્ધ સચ્ચિદાનંદમય આત્મસ્વરૂપને અનુભવજ્ઞાન જણાવે છે, દેખાડે છે અહો તેનો અપૂર્વ મહિમા શી રીતે વર્ણન કરી શકાય? ખરેખર અનુભવજ્ઞાન તે કેવળજ્ઞાનનો નાનો ભાઇ છે.

વળી તે અનુભવજ્ઞાનનો મહિમા દર્શાવતા છતા કહે છે [illegible] આત્મા એટલે જેનું સ્વરૂપ લક્ષ્યમાં આવે નહીં એવો અને ઇંદ્રિયોથી અગોચર એવું જે આત્મસ્વરૂપ તેના તત્ત્વ [illegible] વિના કેમ કરી-જાણી શકે? અર્થાત્ અનુભવ જ્ઞાન વિના આત્મસ્વરૂપનું યથાર્થ રહસ્ય જાણવા તથા [illegible] કોઈ [illegible] નહીં સમ્યગ્ અનુભવ જ્ઞાન વિના [illegible] આત્મસ્વરૂપ [illegible] તથા તેનું ભાન કરવું કોઈ [illegible] નહીં [illegible] કે અનુભવજ્ઞાન આત્માનું [illegible]. વળી [illegible] અનુભવજ્ઞાની, અનુભવજ્ઞાની, [illegible] યથાર્થ જાણી તથા [illegible] અનુભવજ્ઞાન પ્રાપ્તિને [illegible]

'દિસિ દેખાડી શાસ્ત્ર સર્વે રહે' સર્વ શાસ્ત્ર, આત્મ સ્વરૂપનો રસ્તો દેખાડે છે. ભવ્ય પ્રાણીઓ ! જો તમારે આત્માનો ખપ હોય તો અમુક રસ્તે જાઓ એમ દિગ્દર્શન કરાવી આઘા રહે છે, પણ તે અગોચર વાતને પામી શકતાં નથી. એટલે સર્વ શાસ્ત્ર પ્રત્યક્ષપણે આત્મસ્વરૂપ જણાવવા તથા દેખાડવા સમર્થ નથી, પણ કાર્યનો એટલે ક્ષાયિકભાવે અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત ચારિત્ર, અનંત વીર્યનો ઉત્પાદક અને કોઈ પણ પ્રકારની બાધા રહિત અનુભવજ્ઞાન-રૂપ મિત્ર જ પ્રત્યક્ષપણે આત્મસ્વરૂપ જણાવવા તથા દેખાડવા સમર્થ છે, અને જગતમાં પ્રસિદ્ધ એવો અનુભવજ્ઞાનરૂપ મિત્ર છે. અહો તેની કેવી દક્ષતા ? અહો અનુભવજ્ઞાનરૂપ મિત્રની કેવી ચતુરાઈ ? કેવું ડહાપણ ? અને તેની કેવી પ્રતીતિ ? અંતરજામી જે શરીરમાં રહેલો અસંખ્યપ્રદેશી આત્મા છે તેની સમીપમા–એટલે ક્ષાયિકભાવે તેની પ્રાપ્તિમા–મિત્રતાની ખરી રીત સાચવી, એવા અનંત મહિમાના ધારક અનુભવ-જ્ઞાનરૂપ મિત્રની સંગે ક્ષણે ક્ષણે રહેતાં, તેને ક્ષણ માત્ર પણ સદાકાળ અળગો ન મૂકતા, તેમા એટલે અનુભવ જ્ઞાનમા રંગાતા એકમેક થઈ જતા, અર્થાત્ તન્મય સ્વરૂપપણે સદા-કાળ રહેતા, આવિર્ભાવે આત્મારૂપ પ્રભુ મળ્યા, અસંખ્ય-પ્રદેશથી એકમેક થઈ અભેદપણે પરમાત્માને ભેટ્યા. દર્શન કર્યાં ત્યારે સર્વ આત્મગુણોની આવિર્ભાવતારૂપ કાર્ય સફળપણે થયું.

એવી દશામા પોતાનું જે પરમાત્મપદ તેની અનંતસંપદા તેનો અનુભવ કરે, અને આનંદનો સમૂહ તેનો સ્વામી પોતે બની જાય, એમ શ્રી આનંદઘનજી મહારાજ પોતે કહે છે કે–

સ્વરૂપમાં લક્ષ્ય રાખી મન, વચન અને કાયાના યોગનો વેપાર રુંધી નિર્વિકલ્પદશાને ગ્રહી ચાલજે, એટલે મોહઘાટી ભેદાઈ જશે. હવે એવો મોહનો અવઘટ ઘાટ ઉતરીને એટલે તેનો પાર પામીને શુદ્ધ આત્મ-સત્તા પોતાની જેવી છે તેવી તારે વેદવી. વળી શિક્ષા આપતાં કહે છે કે-પોતાના આત્માના ઉપયોગમાં તું ચિત્ત રાખજે, કારણ કે ચિત્ત મર્કટ સમાન છે. ઘડીમાં પાતાળમાં તો ઘડીમાં આકાશમાં એવી તેની ચંચળ સ્થિતિ છે, અગ્નિ કરતાં વાયુની તીવ્ર ગતિ છે અને વાયુ કરતાં વિજળીની અતિવેગવાળી ગતિ છે, અને વીજળી કરતાં પણ મનની ઘણી જ વેગવાળી ગતિ છે. ત્યારે એવા મનને શી રીતે વશ કરવું? કઇ યુક્તિ કરવાથી પોતાના વશમાં રહે? તો તેનો ઉપાય કહે છે કે, તીવ્રવૈરાગ્ય તથા અભ્યાસથી મન વશ થાય છે. ત્યારે હવે પ્રશ્ન થાય છે કે-તીવ્રવૈરાગ્ય શી રીતે પ્રાપ્તિ થાય ? ઉત્તરમાં સમજવાનું કે સદ્‌ગુરુસંગતિ અને સતૃશાસ્ત્રોનું પુનઃ પુનઃ વાચન કરવાથી વૈરાગ્ય પ્રકટે છે. તેમજ સંસારના અસાર પદાર્થોનો અનુભવ થતાં વૈરાગ્ય પ્રકટે છે. વળી વૈરાગ્યના ત્રણ પ્રકાર છે. દુઃખગર્ભિત વૈરાગ્ય, મોહગર્ભિત વૈરાગ્ય અને જ્ઞાન-ગર્ભિત વૈરાગ્ય. પ્રથમ દુઃખગર્ભિત વૈરાગ્યનું સ્વરૂપ કહે છે. સંસારમાં જીવોને અનેક પ્રકારના દુઃખ ભોગવવા પડે છે, જે વિચાર કરે છે તેને લાગે છે કે મને જે જે દુઃખો પડે છે, તે પૂર્વકર્મના ઉદયથી છે માટે ધર્મ છે તેજ

થાય છે, પ્રથમ કરવાથી દુઃખ નાશ પામે છે, [illegible] જે દુઃખથી ઉત્પન્ન થયેલો સામાન્ય વૈરાગ્ય તેને દુઃખ ગર્ભિત વૈરાગ્ય કહે છે. તેમ વળી સંસારના [illegible] [illegible] [illegible] આ [illegible] આવશે છે. [illegible] [illegible] નથી. કેટલા જે વૈરાગ્ય [illegible] [illegible] છે. સમ્યગ્જ્ઞાન [illegible] નથી, [illegible] વૈરાગ્ય [illegible]

ખર્યો નથી અને ભવિષ્યકાળે એક ગુણ પણ આત્માનો ખરશે નહીં માટે આત્મા અક્ષર કહેવાય છે. વળી આત્મામાં કોઇ પણ જાતનો રૂપી અક્ષર નથી માટે અનક્ષર કહેવાય છે. અક્ષરરૂપ જે જ્ઞાન તેથી આત્માની ઓળખાણ થાય છે પણ તે રૂપી અક્ષરો અરૂપી એવા આત્મસ્વરૂપમાં પ્રવેશ કરી શકતા નથી, માટે કહ્યુ છે કે—

પદ.

शाब्दिक तार्किक पंडित छाके, ते पण त्यां जड थाके;
शब्दतीर पण ज्यां नहीं पहोंचे, शब्दवेधीनां ताके.
भयाअनुभव रंग मजीठारे, उसकी बात न वचने थाती ॥

વળી આત્મા, આકાશની પેઠે અસંગી છે વ્યવહારે જોતા આત્મા ક્ષીરનીરની પેઠે પુદ્‌ગલની સાથે પરિણમી રહ્યો છે, તો પણ નિશ્ચયનયથી જોતા પોતાના સ્વરૂપે સત્તાથી અસંગી છે અને સિદ્ધના જીવો તો સદાકાળ પોતાના સ્વરૂપે શક્તિ તથા વ્યક્તિભાવે અસંગી છે, પોતાના સ્વરૂપે આત્મા શુદ્ધ છે વળી આત્મા અનંત રત્નત્રયીનો ભોક્તા છે માટે ભોગી પણ સ્વગુણથી જાણવો ત્રણે કાલમાં આત્માનો વિનાશ નથી માટે તેને અવિનાશી કહે છે. કદાપિ કાળે આત્મા ઉત્પન્ન થયો નથી માટે આત્માને અજ કહે છે ત્રણે કાલમા પોતાના સ્વરૂપે કરી એક રૂપ છે માટે આત્માને દ્રવ્યાર્થિક નયની અપેક્ષાએ નિત્ય કહે છે. વળી આત્માનો કદાપિ કાળે ક્ષય થતો નથી માટે તે અક્ષય જાણવો. આત્મા પોતાના સ્વરૂપથી કદાપિ કાળે ચલાયમાન થતો નથી, માટે અચલ જાણવો.

આવિર્ભાવે પોતાની શક્તિનો ઉપયોગ કરી શકતો નથી. વળી જેમ તલમાં તેલ વ્યાપીને રહ્યું છે. પુલમાં સુગંધ જેમ વ્યાપીને રહી છે. શેલડીમાં જેમ રસ વ્યાપીને રહ્યો છે તેમ આત્મા આ દેખાતી કાયામાં અસંખ્યપ્રદેશરૂપવ્યક્તિથી વ્યાપી રહ્યો છે. વળી તે આત્માને ચાર પ્રમાણથી તથા દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળભાવથી જાણે એવી રીતે પડ્ દ્રવ્યમાંથી પોતાના આત્માને ઉપાદેય જાણે, અનાદિકાળથી પુદ્ગળ દ્રવ્યના પર્યાયરૂપ અષ્ટકર્મ આત્માને લાગ્યાં છે, અને તેથી પોતાનું સ્વરૂપ ભૂલી ગયો છે, અને તેથી આત્મા રાગ દ્વેષના યોગે પરભાવ રંગી તથા પરભાવ સંગી થયો છે, તેથી પોતાનું સ્વરૂપ ભૂલી ગયો છે, પણ કાળલબ્ધિયોગે સદ્ગુરુ દ્વારા જ્યારે જ્ઞાન થયું ત્યારે જાણ્યું કે હું આત્મા એક છું, અને સર્વ સંસારભાવથી ન્યારો છું. હું આજ સુધી અજ્ઞાનથી પરવસ્તુમા રાગ્યોમાચ્યો થકો રહ્યો, હવે હું દુઃખના કારણોને પોતાના માની રાગ દ્વેષમા ભળી કેમ સંસારમા બંધાઉં; મારા આત્માના સ્વરૂપમાં મારે રમવું યોગ્ય છે, એમ ભેદજ્ઞાનથી સ્વસ્વરૂપને વિવેકથી જુદો પાડતો આત્મા જીવાદિક નવતત્ત્વની શ્રદ્ધા કરે, અને સંસારથી ન્યારો અંતરથી રહે, તેવો જે વૈરાગ્ય તેને જ્ઞાનગર્ભિત વૈરાગ્ય કહે છે.

એવા જ્ઞાનગર્ભિતવૈરાગ્યથી આત્મા, અલ્પકાળમા સકળ કર્મનો ક્ષય કરે છે, અને પૂર્વોક્તકથિત જ્ઞાન અને વૈરાગ્યથી ઔદયિકભાવે પૂર્વકર્મને ભોગવતો આત્મા નવીન કર્મને બાંધી શકતો નથી.

ज्ञानस्यैव हि सामर्थ्यं, वैराग्यस्यैव वा किल ।
यत्कोऽपि कर्मभिः कर्म, भुञ्जानोऽपि न बध्यते ॥१॥

ભાવાર્થ (૫૬ ઉપર બતાવ્યો છે. [illegible] વૈરાગ્ય [illegible] [illegible] મનને વશ કર્યું. આ પ્રકારનો વૈરાગ્ય પણ પ્રશં[illegible] [illegible] તેથી તેનું વર્ણન કર્યું [illegible] મનને [illegible] [illegible] કર્યાથી તેઓ હરિ ને પોતાના [illegible] [illegible] તેમ બહારથી તથા અંદરથી ધીમે ધીમે [illegible] [illegible] થઈ શકે છે, તેમ મનરૂપી [illegible] પણ [illegible] [illegible]

વળી એવી રીતે શાંત મન થતા શોક, અહંકાર, કામ, મત્સર, ક્લેશ, કદાગ્રહ, વિષાદ અને વૈર તે પોતાની મેળે ક્ષય પામે છે. જે મહાત્માઓએ આત્મામાંજ મનને લગાવી ઘણી મહેનતે મનને શાંત કર્યું છે, તેમને સાક્ષાત્ તેનો અનુભવ વર્તે છે, એમ નક્કી જાણવું. વળી તે મન શાંત થઈ જતાં આત્માની કેવી સ્થિતિ થાય છે તે બતાવે છે.

श्लोकः-

शान्ते मनसि ज्योतिः प्रकाशते शांतमात्मनः सहजम् ।
भस्मीभवत्यविद्या, मोहध्वांतं विलयमेति ॥ १ ॥

એવી રીતે મન શાંત થયે છતે આત્માની અનંત આનંદ સુખદાયક શાંત જ્યોતિ સહેજે પ્રકાશે છે, અને અવિદ્યા બળીને ભસ્મીભૂત થાય છે અને મોહરૂપ અંધકાર નાશ પામે છે, અને અંતરમાં જ્ઞાનરૂપ સૂર્ય ઝગમગે છે, સંતોષની પ્રાપ્તિ થાય છે. અનેક પ્રકારની ચિંતાનો તો સમૂળગો નાશ થાય છે. માયા અને મમતારૂપ દોષો તો સદાકાળ દૂર રહે છે. એવી રીતે મનને વશ કરી પોતાના આત્માના સ્વરૂપમાં સુરતા રાખી હે સુખસાધક ભવ્યાત્મા! તું રાત્રી દિવસ તારા દેશ ભણી ચાલજે અને અસખ્યપ્રદેશમય તારો જે ખરો દેશ છે, તેને પામીને પોતાના પરમાત્મસ્વરૂપે સદાકાળ મહાલજે, સમયે સમયે સ્વસ્વરૂપી થઈને અનંતી ઋદ્ધિ ભોગવજે.

અન્ય સર્વ સુખસાધકો, તે માર્ગની પ્રાપ્તિ વિના દોડી પ્રયત્ને પણ નક્કી વજ્ર લેપની પેઠે ધારી રાખજો કે [1]ભવાંત

1 ભવાન્તો અત

ચેતી રાખજો. માથે એક જ્ઞાની સદ્ગુરુની આજ્ઞા ધારજો. તમને જેમ જેમ યોગ્યતા પ્રાપ્ત થશે તેમ તેમ તમને તેઓ અધ્યાત્મ-માર્ગની કુંચીઓ અર્પ્યા કરશે. યોગ્યતાની ઘણી જરૂર છે. તમો સદ્ગુરુને દેખી તુરત બેઠા હો તો ઊભા થઇ વંદન કરજો. ખાતા પણ જો સદ્ગુરુ મહારાજ પધારે તો ઊભા થઇ હાથ જોડી યથાયોગ્ય વિનય સાચવજો, પોતાનાજ ગામમાજ સદ્ગુરુ પધાર્યા હોય તો તેમના દર્શન કરી, તેમને શાસ્ત્રની આજ્ઞા પ્રમાણે ત્રણ પ્રદક્ષિણા દઈ ખમાસમણા તથા અબ્ભુઠ્ઠિઓ અભિંતરપૂર્વક વંદન કરજો. જ્યારે ગુરુમહારાજ પાસે જાઓ ત્યારે વંદનની વિધિ સાચવજો. (ધર્મસ્ય મૂલં વિનયં) **ધર્મનું મૂળ વિનય છે.** જેમ તમારામાં વિશેષ વિનય તેમ તમો યોગ્યતાના વિશેષ અધિકારી થશો; તમો સદ્ગુરુ મહારાજ પાસે આવી અક્કડ ને અક્કડ રહી ઉભા ઊભા બે હાથ જોડી પરાણે લટક સલામીઆ જેવું વંદન કરો છો, તે શું ગુરુમહારાજ નથી સમજી શકતા ? તમારી યોગ્યતાનો શું તે વિચાર નથી જાણતા ? **તમો ગુરુને વંદન કરવામાં જેટલું મનમાં ઓછું લાવો છો તેટલું જ તમારૂં કમનસીબપણું સમજવું.** જેવી દેવમા બુદ્ધિ છે, તેવી બુદ્ધિ તમોએ સદ્ગુરુમા સ્થાપન નથી કરી ત્યા સુધી તમો ખરૂં રહસ્ય પામવાના નથી, અને તમારો આત્મા ઉન્નતિનું શિખર પ્રાપ્ત કરી શકવાનો નથી. શું તમે દેવના કરતાં ગુરુને ઓછા માનો છો ? શા માટે ઓછા માનો છો ? ઓછાપણું માનવું તે તમારું અજ્ઞાન છે **પ્રત્યક્ષ ઉપકારી તો તમને સદ્ગુરુ મહારાજ છે.** સદ્ગુરુજ, દેવ ધર્મને ઓળખાવનાર છે દેવ

ના લે તો પણ તમે કેવા સલામો કરવા ઝુકી પડો છો. આવા સામાન્ય પુરુષોની આવી ગુલામી કરતાં તમો અચકાતા નથી, અને જે જ્ઞાનના મહોદધિ છે, સર્વ પ્રકારની યોગ્યતાવાળા છે, અને જે આપણા અપરાધો છતાં નિરંતર ક્ષમાદૃષ્ટિથી જુએ છે, અને જે સંસારસમુદ્રના તારક છે, અને જે આપણા માતાપિતા કરતા પણ અનવધિ ઉપકારના કર્તા છે, અને જે ભાવ ધર્મના દાતાર છે; તેવા ગુરુમહારાજની ધર્મના માટે આજીજી કરતા શરમ આવે, તેવા સદ્ગુરુ મહારાજને પગે લાગી વિનવતા શરમ આવે ? આ શું તમે યોગ્ય કરો છો ? શું તમને આવી રીતે વર્તતાં આત્મકલ્યાણની પ્રાપ્તિ થઇ શકશે વારુ ! કદી થશે નહીં, એમ નક્કી સમજજો. લોર્ડના લોર્ડ, રાજાના રાજા, સાહેબના સાહેબ, **તમે ગુરુ મહારાજને માનજો, અને તેમની ભક્તિ કરજો. તેમની કૃપા મેળવજો. તેમની અંતરની આશિષથી તમો અનવધિ સુખના ભોક્તા બનશો.** તમો સર્વ પ્રાપ્ત કરી શકવાને સમર્થ છો, માટે ગુરુઆજ્ઞાએ વર્તી આત્મસ્વરૂપની પ્રાપ્તિ માટે જોડાજો. **શ્રી સદ્ગુરુનો તમો વિનય કરશો, તથા તેમની ભક્તિ કરશો; તેમાં તમારો સ્વાર્થ સમાયો છે. ગુરુમહારાજ તો પરમાર્થ કાર્યમાં જ સદાકાળ પરાયણ રહેનારા હોય છે. તમારા કરતાં એમ સમજજો કે તેઓ મહાજ્ઞાની છે.** તમારા કલ્યાણને માટે જે આચાર, ફરમાવે તે તહત્તિ કરી અંગીકાર કરજો. તેવા સદ્ગુરુ પાસે દીન થાઓ તેમની ખરા અંતઃકરણથી ચાકરી કરો, તમને તેથી વ્યવહારમાં પણ સુખનાં સાધનો સાનુકૂળ

આમ શ્રી યશોવિજયજી ઉપાધ્યાય જણાવે છે. પુનઃ પુનઃ તે વાક્યનું મનન કરો. સત્ય માર્ગને જે બતાવી મોક્ષપુરીમાં પહોંચાડે એવા ગુરુનો ઉપકાર કોઇ પણ જીવ કોઇ પણ ઉપાયે વાળી શકનાર નથી. શ્રી સદ્‌ગુરુ મહારાજ સ્પર્શમણિ સમાન છે. સાગરની, સૂર્યની, ચંદ્રની, કલ્પવૃક્ષની ઉપમા શ્રી સદ્‌ગુરુ મહારાજને આપી છે માટે સદ્‌ગુરુની શ્રદ્ધાવડે તમે તમારા આત્મિક કાર્યમા પ્રવૃત્તિ કરજો. શાત ચિત્તથી પ્રવર્તજો. અપૂર્વ મહોદયનું કારણ આ કાર્ય છે, એમ સમજી તમો પ્રવર્તજો. તમારા આત્મોન્નતિના કાર્યમા શનૈ શનૈ ક્રમ વાર પ્રવૃત્તિ કરજો. તમને પ્રથમ તો આ કાર્યમાં પ્રવર્તવું અઘરું લાગશે, પણ દરરોજ પ્રયત્નમાં જોડાતા તમારા કાર્યમાં તમને પ્રેમ થશે, અને જેમ જેમ તમને આત્મસ્વરૂપમા પ્રેમ વધે તેમ તેમ તમે જાણજો કે હું હવે સંસારથી દૂર થતો જાઉં છું, અને આત્મસ્વરૂપ તરફ દોરાતો જાઉં છું તમને આત્માની પૂર્ણપણે પ્રતીતિ થતા અનેક પ્રકારના બાહ્ય સંકટો પ્રાપ્ત થતાં તેનાથી તમો પોતાના સ્વભાવે અચલ રહી શકશો.

તમો જેમ બને તેમ સત્પુરુષોનો સંગ કરશો. સત્પુરુષોની સંગતિથી તમો આત્મોદય-ઉન્નતિમાં વિશેષ ચઢી શકશો, તમારું કાર્ય તમો સાવધાનતાથી સાધશો. તમારા કાર્યમાં દૈવયોગથી વિક્ષેપ નડે તો પણ તમો સામાપુરે ચાલજો, આ કાર્યમાં પ્રવર્તતાં અસત્-અજ્ઞાન પુરુષો તમારી હાંસી કરશે, વા કહેશે કે તેને તો એક જાતની ભ્રમણા થઇ છે. એમ કહેશે તો પણ તમો શંકાશીલ થશો નહીં. તમારું આત્મસ્વરૂપ સેવના

જે અગમ્ય હોય છે, તેનું કંઈક સ્વરૂપગમ્ય થાય છે, અને અતે પ્રયત્ન સફળતાનેજ પામે છે. અંતઃકરણથી દૃઢ-પ્રયત્નપૂર્વક ભાવના કરજો કે આ દેખાતો દેશ તે મારો નથી. જે આ દેશ બાહ્યચક્ષુથી દેખાય છે તેથી આત્માનો દેશ ન્યારો છે. આત્માનો દેશ તો લક્ષ્યમા આવે એવો નથી એટલે તે અલખ છે. અનુભવજ્ઞાનથી તે અસંખ્યપ્રદેશરૂપ વ્યક્તિવાળો આત્મતત્ત્વ દેશ છે, તેનો પ્રત્યય ઉપજે છે. તમારા તે દેશમા સાત ભયમાનો કોઈ પણ ભય નથી, માટે તે દેશનું પુનઃસ્મરણ કરજો. તે સંબંધી નીચેનું પદ સ્મરી જજો

પદ.

(अजपाजापे सुरता चाली–ए राग)

अलखदेशमें वास हमारा, मायासे हम है न्यारा ।
निर्मलज्योति निराकार हम, हरदम हम ध्रुवका तारा ॥१॥
सुरतासंगे क्षण क्षण रहेना, दुनियादारी दूरकरणी ।
सोऽहंजापका ध्यान लगाना, मोक्षमहेलकी निसरणी ॥२॥
पढना गणना सबहि जूठा, जब नहि आतम पीछाना ।
वर विना क्या जान तमासा, लूणबिन भोजनकूं खाना॥३॥
आतमज्ञान विना जग जाणो, मायामोहका अंधियारा ।
सद्गुरुसंगे आतमध्याने, घटभीतरमें उजियारा ॥४॥
सबसे न्यारा सब हममांहि, ज्ञाता ज्ञेयपणा धारे ।
बुद्धिसागर धन धन जगमें, आप तरे परकूं तारे ॥५॥

એમ અધ્યાત્મસ્વરૂપની ભાવનામા લીન થવાથી તમને પ્રાપ્ત થયો. અધ્યાત્મજ્ઞાન અને તેની રમણતાથી

ઉપાડી ક્લેશ પામે છે પણ ચંદનનો ભોગ તો ભાગ્યવંત પામે છે; એમ અધ્યાત્મશાસ્ત્રની તથા અધ્યાત્મજ્ઞાનની શ્રેષ્ઠતા બતાવીને વળી શ્રી **યશોવિજયજી** ઉપાધ્યાયજી અધ્યાત્મશાસ્ત્રનો વિશેષ મહિમા સ્તવતા કહે છે કે·—

श्लोक.

धनिनां पुत्रदारादि, यथा संसारवृद्धये ।
तथा पांडित्यदृप्तानां, शास्त्रमध्यात्मवर्जितम् ॥१॥
अध्येतव्यं तदध्यात्म-शास्त्रं भाव्यं पुनः पुनः ।
अनुष्ठेयस्तदर्थश्च, देयो योग्यस्य कस्यचित् ॥२॥

ભાવાર્થઃ—ધનવંત ગૃહસ્થોને જેમ પુત્ર સ્ત્રી પરિવારાદિક સંસારની વૃદ્ધિ માટે થાય છે, તેમ અધ્યાત્મશાસ્ત્ર જ્ઞાનવર્જિત અભિમાની પંડિતોનો વ્યાકરણ, ન્યાયાદિક શાસ્ત્રાભ્યાસ પણ સંસારની વૃદ્ધિ અર્થે છે. તે માટે તમારે અધ્યાત્મશાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરવો, વારંવાર અધ્યાત્મ શાસ્ત્રોના રહસ્યની હૃદયમાં ભાવના કરવી. અધ્યાત્મશાસ્ત્રના અર્થનું તમારે વારંવાર ચિંતવન કરવું અને અધ્યાત્મજ્ઞાન યોગ્ય જે પુરુષ હોય, તેને જ્ઞાનીઓએ આત્મજ્ઞાન આપવું; જે કોઇ યોગ્ય સદ્ગુણી ઉત્તમ જીવ હોય, તેને અધ્યાત્મ શાસ્ત્રનો અર્થ દેવો, શિખવવો; અયોગ્યને અધ્યાત્મશાસ્ત્ર શિખવવું નહિ, અને અયોગ્યને આત્મજ્ઞાનની કુંચીઓ આપવી નહીં. શ્રી મહાનિશીથસૂત્રમાં અયોગ્યને ઉપદેશ ન આપવો તે માટે કહ્યુ છે કે—યથા यथामहानिशीथे

गाथा

आमे घडे निहित्तं, जहा जल तं घडं विणासेइ ।
एवं सिद्धंतरहस्सं, अप्पाहारं विणासेइ ॥ १ ॥

થવાથી આત્માજ પ્રિય લાગે છે, અને તેનું જ્યાં સુધી જ્ઞાન થયું નથી ત્યાં સુધી જડવસ્તુ પ્રિય લાગે છે. સર્વ જડવસ્તુઓ ક્ષણિક છે, એની જ્યારે ખરેખર અંતઃકરણમાં શ્રધ્ધા થાય છે ત્યારે તે વસ્તુઓના તરફ થતી પ્રવૃત્તિ દૂર થાય છે અને આત્મધર્મ પ્રકટ કરવા પ્રવૃત્તિ થાય છે. પોતાના શુદ્ધ આત્મધર્મમાં પ્રવૃત્તિ થવાથી સમતાભાવ પ્રકટે છે, અને અનુક્રમે આત્મા પરમાત્મપદ સાધ્ય કરે છે. શરીરમનવાણીથી ભિન્નપણે વર્તતો આત્મા, ક્ષણે ક્ષણે અનંતસુખ ભોગવે છે, અને સર્વ પ્રકારના કર્મથી રહિત થઇ મોક્ષપદ પ્રાપ્ત કરે છે, હે ભવ્યઆત્મન્ ! ! મનુષ્યજન્મનો અમૂલ્ય એક સમય પણ માયામાં ફસી ફોકટ ગુમાવીશ નહિ.

આત્મશક્તિ પ્રકાશ ગ્રંથ અંત્ય મંગલમ્.—

શ્લોક

पेथापुरे शुभे ग्रामे, विहितं मासकल्पकम् ।
आत्मशक्तिप्रकाशस्य,-समारम्भः कृतः शुभः ॥ १ ॥
नेत्ररसनवैलाब्दे, वैशाखे शुक्लपक्षके ।
तृतीयायां समाप्तोऽयं, बुद्ध्यब्धिमुनिना कृतः ॥ २ ॥

आत्मशक्तिप्रकाशग्रन्थः समाप्तः

॥ शुभं भूयात् ॥

સંવત વિ સં ૧૯૬૨ વૈશાખ સુદિ ત્રીજ પેથાપુર.

ઉપાડી ક્લેશ પામે છે પણ ચંદનનો ભોગ તો ભાગ્યવંત પામે છે; એમ અધ્યાત્મશાસ્ત્રની તથા અધ્યાત્મજ્ઞાનની શ્રેષ્ઠતા બતાવીને વળી શ્રી **યશોવિજયજી** ઉપાધ્યાયજી અધ્યાત્મશાસ્ત્રનો વિશેષ મહિમા સ્તવતા કહે છે કે.—

શ્લોક.

धनिनां पुत्रदारादि, यथा संसारवृद्धये ।
तथा पांडित्यदृप्तानां, शास्त्रमध्यात्मवर्जितम् ॥१॥
अध्येतव्यं तदध्यात्म-शास्त्रं भाव्यं पुनः पुनः ।
अनुष्ठेयस्तदर्थश्च, देयो योग्यस्य कस्यचित् ॥२॥

ભાવાર્થઃ—ધનવંત ગૃહસ્થોને જેમ પુત્ર સ્ત્રી પરિવારાદિક સંસારની વૃદ્ધિ માટે થાય છે, તેમ અધ્યાત્મશાસ્ત્ર જ્ઞાનવર્જિત અભિમાની પંડિતોનો વ્યાકરણ, ન્યાયાદિક શાસ્ત્રાભ્યાસ પણ સંસારની વૃદ્ધિ અર્થે છે. તે માટે તમારે અધ્યાત્મશાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરવો, વારંવાર અધ્યાત્મ શાસ્ત્રોના રહસ્યની હૃદયમા ભાવના કરવી. અધ્યાત્મશાસ્ત્રના અર્થનું તમારે વારંવાર ચિંતવન કરવું અને અધ્યાત્મજ્ઞાન યોગ્ય જે પુરુષ હોય, તેને જ્ઞાનીઓએ આત્મજ્ઞાન આપવું; જે કોઇ યોગ્ય સદ્ગુણી ઉત્તમ જીવ હોય, તેને અધ્યાત્મ શાસ્ત્રનો અર્થ દેવો, શિખવવો; અયોગ્યને અધ્યાત્મશાસ્ત્ર શિખવવું નહિ, અને અયોગ્યને આત્મજ્ઞાનની કુંચીઓ આપવી નહીં. શ્રી મહાનિશીથસૂત્રમા અયોગ્યને ઉપદેશ ન આપવો તે માટે કહ્યુ છે કે—યથા यथामहानिशीथे

गाथा

आमे घडे निहित्तं, जहा जल तं घडं विणासेइ ।
एवं सिद्धंतरहस्सं, अप्पाहारं विणासेइ ॥ १ ॥

થવાથી આત્માજ પ્રિય લાગે છે, અને તેનું જ્યાં સુધી જ્ઞાન થયું નથી ત્યાં સુધી જડવસ્તુ પ્રિય લાગે છે. સર્વ જડવસ્તુઓ ક્ષણિક છે, એની જ્યારે ખરેખર અંતઃકરણમાં શ્રદ્ધા થાય છે ત્યારે તે વસ્તુઓના તરફ થતી પ્રવૃત્તિ દૂર થાય છે અને આત્મધર્મ પ્રકટ કરવા પ્રવૃત્તિ થાય છે. પોતાના શુદ્ધ આત્મધર્મમાં પ્રવૃત્તિ થવાથી સમતાભાવ પ્રકટે છે, અને અનુક્રમે આત્મા પરમાત્મપદ સાધ્ય કરે છે. શરીરમનવાણીથી ભિન્નપણે વર્તતો આત્મા, ક્ષણે ક્ષણે અનંતસુખ ભોગવે છે, અને સર્વ પ્રકારના કર્મથી રહિત થઇ મોક્ષપદ પ્રાપ્ત કરે છે, હે ભવ્યઆત્મન્ ! ! મનુષ્યજન્મનો અમૂલ્ય એક સમય પણ માયામાં ફસી ફોકટ ગુમાવીશ નહિ.

આત્મશક્તિ પ્રકાશ ગ્રંથ અંત્ય મંગલમ્.—

શ્લોક.

पेथापुरे शुभे ग्रामे, विहितं मामकल्पकम् ।
आत्मशक्तिप्रकाशस्य,-समारम्भः कृतः शुभः ॥ १ ॥
नेत्ररसनवेलाब्दे, वैशाखे शुक्लपक्षके ।
तृतीयायां समाप्तोऽयं, बुद्ध्यब्धिमुनिना कृतः ॥ २ ॥

आत्मशक्तिप्रकाशग्रन्थः समाप्तः

॥ शुभं भूयात् ॥

રચના વિ. સં. ૧૯૬૨ વૈશાખ સુદિ ૩ ગામ પેથાપુર

શ્રી સંઘપ્રગતિ—આવૃત્તિ બીજી (ગ્રન્થાંક ૪૦) આ ગ્રન્થ વર્તમાન સમયમાં આપણા સંઘની પ્રગતિ કેમ સાધી શકાય તેનું માર્ગદર્શન કરાવે છે. પૃષ્ઠ ૧૧૨ કિંમત રૂા. ૧-૦-૦

શ્રી અધ્યાત્મ શાંતિ—આવૃત્તિ ૪ થી (ગ્રન્થાંક ૨૬) તત્ત્વદૃષ્ટિપૂર્વક સાચી શાંતિ મેળવવા માટેનો સરળ ઉપાય દર્શાવનાર ગ્રન્થ પૃષ્ઠ ૯૬. કિંમત ૦-૧૨-૦

શ્રી સાંવત્સરિક ક્ષમાપના—આવૃત્તિ ૩ જી (ગ્રન્થાંક ૮૫) સાચી ક્ષમાપના કેમ થાય ? ક્ષમાપનાનું મહાત્મ્ય સમજાવતો અપૂર્વ ગ્રન્થ પૃષ્ઠ ૬૮. કિંમત ૦-૮-૦

શ્રી આત્મશક્તિપ્રકાશ—આવૃત્તિ બીજી (ગ્રન્થાંક ૮૪) આત્માની અનંત શક્તિનો પ્રકાશ કરવાનો માર્ગદર્શક ગ્રન્થ પૃષ્ઠ ૧૧૨. કિંમત ૦-૧૪-૦

— ઉપરના ગ્રન્થો તૈયાર છે —

શ્રી આનન્દઘનપદસંગ્રહ—આવૃત્તિ ત્રીજી (ગ્રન્થાંક ૨૫) મૂળ તથા ભાવાર્થ સહ અને તે અવધૂત યોગીશ્વરનું વિસ્તારથી જીવન તથા અધ્યાત્મજ્ઞાનની આવશ્યકતા ઉપર લંબાણ વિવેચન સાથેનો અપૂર્વ ગ્રન્થ પૃષ્ઠ ૬૪૦ આશરે ક્રાઉન ૮ પેજી (મોટી સાઈઝ) પાકું પુંઠું કિંમત રૂા ૧૦-૦-૦ (ત્રીજી આવૃત્તિ છપાય છે. બે માસમા તૈયાર થઈ જશે.)

મંડળના પુસ્તકો મળવાનાં સ્થળો :

(૧) મેઘરાજ પુસ્તક ભંડાર,
ગોડીજીની ચાલ, ફીકાસ્ટ્રીટ-મુંબઈ નં ૨.

(૨) અ૦ જ્ઞા૦ પ્ર૦ મંડળ
મંત્રી-મગળદાસ લલ્લુભાઇ ઘડીયાળી,
૩૪૭, કાલબાદેવી રોડ-મુંબઇ નં. ૨.

(૩) શ્રી બુદ્ધિસાગરજીસૂરિ જૈન જ્ઞાનમંદિર,
વિજાપુર (ગુજરાત)